

Rozdział XVIII

Doskonałość Wyrzeczenia

18.01 Arjuna rzekł: O potężny, zabójco demona Keśi, panie zmysłów, pragnę zrozumieć cel wyrzeczenia (tyaga) i wyrzeczonego porządku życia (sannyasa).

18.01 Znaczenie: Właściwie *Bhagavad-gita* kończy się na Rozdziale Siedemnastym. Rozdział Osiemnasty jest uzupełniającym podsumowaniem tematów diskutowanych wcześniej. W każdym rozdziale *Bhagavad-gity* Pan Krsna podkreśla, że służba oddania dla Najwyższej Osoby Boga jest ostatecznym celem życia. Istota służby oddania, najbardziej poufnej ścieżki wiedzy, została również streszczona w Rozdziale Osiemnastym. Pierwsze sześć rozdziałów *Bhagavad-gity* kładzie nacisk na służbę oddania *yoginam api sarvesam...* "Spośród wszystkich *yoginów* czy transcendentalistów, najlepszym jest ten, kto zawsze myśli o Mnie usytuowanym wewnątrz." W następnych sześciu rozdziałach została przedyskutowana czysta służba oddania, jej natura i czynności. Trzecie sześć rozdziałów opisuje wiedzę, wyrzeczenie, działanie natury materialnej i transcendentalnej oraz służbę oddania. Wniosek jest taki, że wszelkie czyny powinny być pełnione z myślą o Najwyższej Osobie Boga i wieńczone słowami *om tat sat*, które wskazują na Visnu, Najwyższą Osobę. Trzecia część *Bhagavad-gity* opisuje służbę oddania, i nic innego, jako ostateczny cel życia. Zostało to dowiedzione poprzez zacytowanie wypowiedzi *acaryów* z przeszłości i cytatów z *Brahma-sutry* (*Vedanta-sutry*). Niektórzy impersonaliści uważają siebie za monopolistów, jeśli chodzi o znajomość *Vedanta-sutry*, ale w rzeczywistości *Vedanta-sutra* ma służyć zrozumieniu służby oddania, gdyż jej twórcą i znawcą jest Sam Pan. Zostało to opisane w Rozdziale Piętnastym. Tematem każdego pisma świętego, każdej *Vedy*, jest służba oddania. Tłumaczy to *Bhagavad-gita*.

Tak jak Rozdział Drugi jest streszczeniem wszystkich podstawowych tematów, podobnie Rozdział Osiemnasty jest podsumowaniem wszystkich nauk *Bhagavad-gity*. Mówi on, że celem życia jest wyrzeczenie i osiągnięcie pozycji transcendentalnej, czyli wzniesienie się ponad trzy siły natury materialnej. Arjuna pragnie wyjaśnić dwa różne tematy *Bhagavad-gity*, mianowicie wyrzeczenie (*tyaga*) i wyrzeczony porządek życia (*sannyasa*). Dlatego zapytuje on o znaczenie tych dwu słów.

Ważne są również dwa inne słowa użyte w tym wersecie, będące imionami Krsny – Hrsikeśa i Keśi-nisudana. Hrsikeśa jest Krsna jako pan wszystkich zmysłów; który zawsze jest gotów pomóc nam w osiągnięciu spokoju umysłu. Dlatego Arjuna prosi Go, aby podsumował wszystko w taki sposób, aby pomogło mu to osiągnąć równowagę. Ma on jeszcze pewne wątpliwości, a wątpliwości zawsze porównywane są do demonów. Dlatego zwraca się do Krsny jako Keśi-nisudany. Keśi był najstraszliwszym z demonów, które Pan zabił. Teraz Arjuna oczekuje, że Krsna zabije również demona jego wątpliwości.

18.02 Najwyższa Osoba Boga rzekł: Porzucenie czynności, których podstawą jest materialne pragnienie, nazywane jest przez wielkich uczonych ludzi wyrzeczonym porządkiem życia (sannyasą). A wyrzeczeniem (tyagą) zwą mędrcy rezygnację z rezultatów wszelkich czynności.

18.02 Znaczenie: Należy zrezygnować z działania mającego na celu zysk. Takie jest pouczenie *Bhagavad-gity*. Nie należy jednak porzucać czynności prowadzących do postępu w wiedzy duchowej. To zostanie wyjaśnione w wersetach następnych. Literatura wedyjska opisuje wiele metod spełniania ofiar dla jakiegoś określonego celu. Są pewne ofiary, które należy spełniać, jeśli pragnie się otrzymać dobrego syna; albo inne, które służą osiągnięciu wyższych planet. Należy jednak porzucić wszelkie takie ofiary, które wynikają z pożądania. Lecz nie powinno się rezygnować z ofiar, których celem jest oczyszczenie własnego serca lub postępek w wiedzy duchowej.

18.03 Niektórzy świątli ludzie orzekają, że należy porzucić wszelkiego rodzaju czynności mające zysk na celu, jako że są one pełne wad, ale są też mędrcy inni, którzy utrzymują, że akty ofiarne, dobroczynność i pokuty nigdy nie powinny zostać zarzucone.

18.03 *Znaczenie:* Literatura wedyjska opisuje wiele czynności, które są przedmiotem sporów. Np. jest powiedziane tam, że można zabić zwierzę po to, by złożyć je w ofierze. Jednak niektórzy utrzymują, że zabijanie zwierząt jest czymś całkowicie ohydny. *Vedy* polecają zabijanie zwierząt jedynie dla ofiary i takie zwierzęta nie są uważane za zabite. Celem ofiar jest danie nowego życia zwierzęciu. Czasami zwierzę takie, po zabiciu w ofierze, otrzymuje nowe życie zwierzęce, a czasami jest od razu promowane do ludzkiej formy życia. Ale zdania mędrców co do tego są podzielone. Niektórzy mówią, że należy zawsze unikać zabijania zwierząt a inni twierdzą, że jest to dobre dla pewnych ofiar. Pan osobiście wyjaśnia teraz wszystkie te różne opinie dotyczące czynów ofiarnych.

18.04 O najlepszy z Bharatów, tygrysie pomiędzy ludźmi, posłuchaj teraz, proszę, a powiem ci jakie jest Moje zdanie o wyrzeczeniu, które jest trzech rodzajów, według oznajmień pism.

18.04 *Znaczenie:* Chociaż zdania mędrców na temat wyrzeczenia są podzielone, tutaj Najwyższa Osoba Boga, Śri Krsna, wypowiada Swój sąd, który powinniśmy przyjąć za rozstrzygający. Przede wszystkim, *Vedy* są zbiorem różnych praw danych przez Pana. Tutaj Pan obecny jest osobiście i słowa Jego należy przyjąć za rozstrzygające. Pan mówi, że proces wyrzeczenia powinien być rozpatrywany w kategoriach *gun* natury materialnej, w których jest praktykowany.

18.05 Akty ofiarne, dobroczynność i pokuty nie powinny zostać zarzucone i należy je praktykować. Zaprawdę, ofiary, dobroczynność i pokuty oczyszczają nawet wielkie dusze.

18.05 *Znaczenie:* *Yogini* powinni spełniać czyny służące postępowi ludzkiego społeczeństwa. Istnieje wiele procesów oczyszczających, które sprzyjają postępowi ludzkiej istoty w życiu duchowym. Za jedną z takich ofiar jest uważana ceremonia zaślubin, nazywana *vivaha-yajna*. Czy *sannyasin*, który jest w wyrzeczonym porządku życia, i który porzucił wszelkie związki rodzinne, powinien popierać ceremonię zaślubin? Pan mówi, że nie należy zarzucać żadnych ofiar, które mają służyć dobru ludzkości. *Vivaha-yajna*, ceremonia zaślubin, ma na celu uspokojenie ludzkiego umysłu i przygotowanie go do postępu duchowego. Nawet osoby w wyrzeczonym porządku życia powinny zalecać tę *vivaha-yajnę* dla większości ludzi. *Sannyasin* nigdy nie powinien obcować z kobietami, ale nie znaczy to, że ktoś na niższym etapie życia, młody człowiek, nie powinien przyjmować żony poprzez ceremonię zaślubin. Wszystkie polecane ofiary mają służyć osiągnięciu Najwyższego Pana. Dlatego nie powinny być one zarzucane na niższych etapach. Również dobroczynność powinna być praktykowana dla oczyszczenia serca. Jeśli wspomaga się właściwe osoby, jak to opisano wcześniej, to taka dobroczynność prowadzi do postępu w życiu duchowym.

18.06 Wszystkie te czyny należy spełniać bez przywiązania i oczekiwania jakichkolwiek rezultatów. Powinny być one, o synu Prthy, traktowane jako obowiązek. Takie jest Moje ostateczne zdanie.

18.06 *Znaczenie:* Chociaż wszystkie ofiary są oczyszczające, to nie należy oczekiwać żadnych rezultatów ze spełniania ich. Innymi słowy, należy zarzucić wszelkie ofiary, które mają na celu materialny postęp w życiu i kontynuować spełnianie tylko tych, które oczyszczają życie i wnoszą do platformy duchowej. Należy popierać wszystko to, co prowadzi do świadomości Krsny.

Również *Śrimad-Bhagavatam* oznajmia, że należy zaakceptować każdy czyn, który prowadzi do służby oddania dla Pana. Jest to najwyższym kryterium religii. Bhakta Pana powinien akceptować każdy rodzaj pracy, ofiary czy dobroczynności, który pomoże mu w pełnieniu służby oddania dla Pana.

18.07 Nigdy nie należy porzucać nakazanych obowiązków. A jeśli ktoś to czyni z powodu złudzenia, to jest to wyrzeczenie w *gunie* ignorancji.

18.07 *Znaczenie:* Należy porzucić pracę wykonywaną dla materialnego zadowolenia. Polecane są tylko te czyny, które pobudzają do duchowej aktywności, takie jak gotowanie dla Najwyższego Pana, ofiarowywanie pożywienia Panu i następnie przyjmowanie tego pożywienia. Jest powiedziane, że osoba w wyrzeczonym porządku życia nie powinna gotować dla siebie. Zabronione jest gotowanie dla siebie, ale nie jest zabronione gotowanie dla Najwyższego Pana. Podobnie, *sannyasin* może urządzić ceremonię zaślubin, aby pomóc swemu uczniowi w świadomości Krsny. Jeśli ktoś wyrzeka się takich czynów, to znaczy, iż działa on w *gunie* ciemności.

18.08 Kto porzuca swoje przypisane obowiązki jako zbyt kłopotliwe albo z obawy przed jakimiś niewygodami cielesnymi, ten działa w *gunie* pasji. A takie działanie nigdy nie prowadzi do postępu w wyrzeczeniu.

18.08 *Znaczenie:* Ten, kto jest w świadomości Krsny, nigdy nie powinien zarzucać zarabiania pieniędzy w obawie, że praktykuje czynności dla zysku. Jeśli może poświęcać zarobione przez siebie pieniądze dla świadomości Krsny albo jeśli przez wczesne wstawanie rano może uczynić postęp w świadomości Krsny, to nie powinien odstępować od tego z powodu strachu albo dlatego, że takie postępowanie jest kłopotliwe. Takie wyrzeczenie byłoby w *gunie* pasji, a rezultaty działania w pasji są zawsze żałosne. Jeśli ktoś zarzuci pracę w tym duchu, nigdy nie osiągnie rezultatów wyrzeczenia.

18.09 Ale kto pełni swój przypisany obowiązek tylko dlatego, że pełnić go należy, wyrzekając się materialnego towarzystwa i wszelkiego przywiązania do owocu swego czynu – to jego wyrzeczenie, o Arjuno, jest w naturze dobroci.

18.09 *Znaczenie:* Nakazane obowiązki należy wykonywać właśnie w tym duchu. Należy pracować bez przywiązywania się do owoców swojej pracy i trzeba być wolnym od przywiązania do charakteru pracy. Człowiek świadomy Krsny, który pracuje w fabryce, nie wiąże się z pracą tej fabryki ani z jej pracownikami. Pracuje on po prostu dla Krsny. I jeśli dla Krsny wyrzeka się rezultatów tej pracy, to działa on transcendentalnie.

18.10 Inteligentna, wyrzeczona osoba usytuowana w *gunie* dobroci, nie żywiąc nienawiści do niepomysłnej pracy ani też nie będąc przywiązaną do pomysłnej, nie ma żadnych wątpliwości co do tego, jak wykonywać pracę.

18.10 *Znaczenie:* Osoba w świadomości Krsny albo w *gunie* dobroci nie żywi nienawiści do nikogo ani do niczego, co niepokoi jej ciało. Pracuje ona we właściwym miejscu i we właściwym czasie, nie obawiając się kłopotliwych następstw wynikających ze spełnienia jej obowiązków. Taka usytuowana transcendentalnie osoba jest najbardziej inteligentna i wolna od wszelkich wątpliwości w swoim postępowaniu.

18.11 Zaprawdę, nie jest to możliwe, aby wcielona istota zarzuciła wszelkie działanie. Dlatego powiedziane jest, że prawdziwe wyrzeczenie posiada ten, kto wyrzeka się owoców swojego działania.

18.11 Znaczenie: Jest powiedziane w *Bhagavad-gicie*, że nigdy nie można zaprzestać działania, nawet na chwilę. Dlatego ten, kto pracuje dla Krsny i nie korzysta z rezultatów tej pracy, wszystko ofiarowując Panu, posiada prawdziwe wyrzeczenie. Jest wielu członków Międzynarodowego Towarzystwa Świadomości Krsny, którzy bardzo ciężko pracują w biurach lub fabrykach, czy w jakimś innym miejscu, i wszystko co zarobią, oddają na cele Towarzystwa. Takie wysoko oświecone dusze są prawdziwymi *sannyasinami* i usytuowani są w wyrzeczonym porządku życia. Wyraźnie zostało podkreślone tutaj, w jaki sposób wyrzekać się owoców swojej pracy i dla jakich celów należy się ich wyrzekać.

18.12 Dla tego, kto nie jest wyrzeczony, trzy rodzaje owoców działania – pożądane, niepożądane i pośrednie – pojawiają się po śmierci. Ale ci, którzy są usytuowani w wyrzeczonym porządku życia, nie muszą odbierać skutków swojego działania w postaci cierpienia czy radości.

18.12 Znaczenie: Osoba świadoma Krsny, działająca w wiedzy o swoim związku z Krsną, jest zawsze wyzwolona. Dlatego nie musi ona po śmierci odbierać owoców swojego działania – czy to w postaci radości czy cierpienia.

18.13 O potężny Arjuno, według Vedanty jest pięć przyczyn, które składają się na wszelkie działanie. Posłuchaj o nich.

18.13 Znaczenie: Można zadać pytanie, że skoro każda wykonywana czynność musi mieć jakieś skutki, to dlaczego osoba świadoma Krsny nie odbiera tych skutków, manifestujących się bądź to w postaci cierpienia, bądź radości? Aby wykazać, w jaki sposób to się dzieje, Pan cytuje filozofię *Vedanty*. Mówi On, że jest pięć przyczyn warunkujących wszelkie działanie. Aby odnieść sukces w działaniu, należy poznać te pięć przyczyn. *Sankhya* oznacza podstawę wiedzy, a *Vedanta* jest ostatecznym trzonem wiedzy, przyjmowanym przez wszystkich wielkich *acaryów*, nawet przez Śankarę. Należy więc wziąć pod uwagę takie autorytety.

Ostateczna wola należy do Duszy Najwyższej i *Bhagavad-gita* oznajmia: *sarvasya caham hrđi sannivistah*. On angażuje każdego w pewien rodzaj czynności, poprzez przypomnienie mu o jego przeszłym działaniu. I czyny świadome Krsny, wykonywane zgodnie z Jego wskazówką od wewnątrz, nie przynoszą żadnych skutków ani w tym życiu, ani w następnym.

18.14 Tymi pięcioma czynnikami działania są: miejsce działania (ciało), działający, różne zmysły, rozmaitego rodzaju wysiłek i ostatecznie Dusza Najwyższa.

18.14 Znaczenie: Słowo *adhithanam* odnosi się do ciała. Dusza wewnątrz ciała działa w celu wywołania rezultatu czynności i dlatego jest znana jako karta – "sprawca". *Śruti* oznajmiają, że dusza jest znawcą i działającym sprawcą. *Esa hi drasta srasta (Prašna Upanisad 4.9)*. *Vedanta-sutra* również potwierdza to wersetami: *jno 'ta eva (2.3.18)* i *karta śastrarthavattvat (2.3.33)*. Narzędziami działania są zmysły i za pomocą zmysłów dusza działa w różny sposób. Każde działanie wymaga pewnego wysiłku, ale wszystkie nasze czyny zależą od woli Duszy Najwyższej, przyjaciela przebywającego w naszych sercach. Najwyższy Pan jest najwyższą przyczyną. W takiej sytuacji, ten, kto działa w świadomości Krsny pod kierunkiem Duszy Najwyższej usytuowanej wewnątrz serca, jest w naturalny sposób niezwiązany żadnym działaniem. Ci, którzy są całkowicie świadomi Krsny, nie są ostatecznie odpowiedzialni za swoje czyny. Wszystko zależy od najwyższej woli, Duszy Najwyższej, Najwyższej Osoby Boga.

18.15 Bez względu na to, czy czyn, który człowiek pełni za pomocą ciała, umysłu lub mowy, dobry jest lub zły, to zawsze jego sprawcą jest te pięć czynników.

18.15 Znaczenie: Ważne w tym wersecie są słowa "dobry" i "zły". Dobrą pracą jest praca wykonywana zgodnie z zaleceniami pism świętych, a złą jest każda ta, której wykonywanie pozostaje w niezgodzie z zasadami pism. Każdy jednak czyn dla swojej kompletności wymaga tych pięciu czynników.

18.16 Ten zatem, kto siebie uważa za jedyne sprawcę, nie biorąc pod uwagę tych pięciu czynników, nie jest zbyt inteligentny i nie może widzieć rzeczy takimi, jakimi są.

18.16 Znaczenie: Niemądra osoba nie może zrozumieć, że Dusza Najwyższa przebywa w jej sercu jako przyjaciel i kieruje jej działaniem. Chociaż materialnymi przyczynami tego działania są: miejsce, wykonawca, wysiłek i zmysły, to ostateczną przyczyną jest Najwyższy, Osoba Boga. Dlatego należy widzieć nie tylko cztery przyczyny materialne, ale również najwyższą przyczynę sprawczą. Kto nie dostrzega Najwyższego, ten siebie samego uważa za sprawcę.

18.17 Kto nie jest kierowany przez fałszywe ego, i którego inteligencja wolna jest od uwikłań, ten – chociaż zabija ludzi w tym świecie – nie jest zabójcą. Jego czyn nie jest w stanie go związać.

18.17 Znaczenie: W wersecie tym Pan informuje Arjunę, że jego pragnienie wycofania się z walki wyrasta z fałszywego ego. Arjuna uważał siebie za sprawcę czynu, nie biorąc pod uwagę najwyższej sankcji od wewnątrz i z zewnątrz. Jeśli ktoś nie wie, że istnieje wyższa sankcja, to dlaczego miałby działać? Ale kto zna narzędzie działania, kto siebie widzi jako wykonawcę, a Najwyższego Pana jako najwyższą sankcję, ten doskonały jest w każdym swoim czynie. Taka osoba nigdy nie ulega złudzeniu. Osobiste działanie i odpowiedzialność wyrastają z fałszywego ego i bezbożności, czyli braku świadomości Krsny. Kto natomiast działa w świadomości Krsny, pod kierunkiem Duszy Najwyższej, czyli Najwyższej Osoby Boga, ten chociaż zabija, nie jest zabójcą. Nigdy też nie podlega skutkom takiego zabijania. Jeśli żołnierz zabija z rozkazu wyższego oficera, to nie podlega on wówczas sądowi, ale jeżeli zabija na własną rękę, wtedy z pewnością będzie sądzony przez prawo.

18.18 Wiedza, przedmiot wiedzy i znawca są trzema czynnikami, które pobudzają do działania, a zmysły, wysiłek i ich wykonawca tworzą jego podstawę.

18.18 Znaczenie: W codziennej pracy są trzy rodzaje bodźców: wiedza, przedmiot wiedzy i znawca. Narzędzia pracy, sama praca i wykonujący ją nazywane są elementami działania. Te elementy zawiera w sobie każda praca wykonywana przez istotę ludzką. Zanim ktoś zacznie działać, musi zaistnieć pewien bodziec, który nazywany jest inspiracją. Każde rozwiązanie, które nasuwa się przed zrealizowaniem pracy, jest subtelną formą pracy. Następnie praca ta przybiera postać działania. Najpierw trzeba przejść przez psychologiczny proces myślenia, czucia i woli, i to nazywane jest bodźcem. Bodźcem jest również inspiracja do pracy, jeśli pochodzi z pism świętych lub z instrukcji mistrza duchowego. Jeśli istnieje inspiracja i wykonawca, wtedy zmysły jak również umysł, który jest centrum wszystkich zmysłów, zostają zaangażowane w wykonanie rzeczywistej czynności. Suma wszystkich części składowych czynności nazywa się całością pracy.

18.19 Odpowiednio do trzech gun natury materialnej, istnieją trzy rodzaje wiedzy, działania i działających. Posłuchaj, a opiszę ci je.

18.19 Znaczenie: W Rozdziale Czternastym opisane zostały dokładnie trzy *guny* natury materialnej. W tym rozdziale powiedziano, że *guna* dobroci oświeca, *guna* pasji jest materialistyczna, a *guna* ignorancji prowadzi do lenistwa i bierności.

Jednak wszystkie *guny* natury materialnej związują nas; nie są one źródłem wyzwolenia. Nawet *guna* dobroci uwarunkowuje. Rozdział Siedemnasty opisuje różnego rodzaju kultury wyznawane przez różnego typu ludzi, odpowiednio do ich usytuowania w *gunach* natury materialnej. W tym wersecie Pan pragnie mówić o różnych typach wiedzy, działających i samym działaniu, odpowiadającym tym trzem siłom natury materialnej.

18.20 Ta wiedza, dzięki której można widzieć jedną niepodzielną naturę duchową we wszystkich żywych istotach – mimo iż rozdzielone są one na niezliczone formy – jest wiedzą w *gunie* dobroci.

18.20 *Znaczenie:* Osoba, która widzi jednakową duszę w każdej żywej istocie, czy to w półbogu, czy istocie ludzkiej, zwierzęciu, ptaku, istocie wodnej czy roślinie, posiada wiedzę w *gunie* dobroci. We wszystkich żywych istotach dusza jest taka sama, chociaż mają one różne ciała odpowiednio do swojego przeszłego postępowania. Jak zostało to opisane w Rozdziale Siódmym, siła życiowa przejawia się w każdym żywym ciele dzięki wyższej naturze Najwyższego Pana. A więc postrzeganie w każdym ciele tej jednej wyższej natury, siły życiowej, jest postrzeganiem w *gunie* dobroci. Ta żywa energia jest niezniszczalna, mimo iż ciała ulegają zniszczeniu. Widoczne różnice odnoszą się tylko do ciał. Ponieważ jest wiele form bytów w materialnym życiu uwarunkowanym, ta siła życia zdaje się być niepodzielną. Taka impersonalistyczna wiedza jest aspektem samorealizacji.

18.21 Natomiast ta wiedza, która daje wizję różnych typów żywych istot zamieszkujących różne ciała – jest wiedzą w *gunie* pasji.

18.21 *Znaczenie:* Koncepcja, według której to materialne ciało jest żywą istotą, i wierzenie, że wraz ze zniszczeniem ciała zniszczeniu ulega również świadomość, nazywana jest wiedzą w *gunie* pasji. Według tej wiedzy, przyczyną różnic pomiędzy ciałami jest rozwinięcie różnych typów świadomości poprzez te ciała, i nie ma oddzielnej duszy, która przejawiałaby świadomość. Ciało samo jest duszą i nie ma duszy oddzielnej od tego ciała. Według takiej wiedzy, świadomość jest tymczasowa. Albo jeszcze inaczej: nie ma dusz indywidualnych, ale istnieje dusza wszechprzenikająca, która jest pełna wiedzy, a to ciało jest przejawieniem tymczasowej ignorancji. Lub też, istnieje tylko ciało i nie ma oprócz niego żadnej określonej duszy indywidualnej czy też Duszy Najwyższej. Wszystkie tego typu koncepcje uważane są za wytwory *guny* pasji.

18.22 A wiedza, która przywiązuje do jednego typu pracy, traktowanej jako wszystko we wszystkim, bez znajomości prawdy i znikoma – jest wiedzą w *gunie* ciemności.

18.22 *Znaczenie:* "Wiedza" pospolitego człowieka jest zawsze w *gunie* ciemności, czyli ignorancji, ponieważ każda żywa istota w życiu uwarunkowanym rodzi się w *gunie* ignorancji. Kto nie rozwija wiedzy zdając się na autorytety czy zalecenia pism świętych, ten posiada wiedzę ograniczającą się do ciała. Nie jest on zainteresowany postępowaniem odpowiednio do wskazówek pism objawionych. Dla niego Bogiem są pieniądze, a wiedza sprowadza się do zaspokajania potrzeb cielesnych. Taka wiedza nie ma żadnego związku z Prawdą Absolutną. Jest ona mniej lub bardziej wiedzą zwykłych zwierząt wiedzą o jedzeniu, spaniu, obronie i prokreacji. Wiedza taka została opisana tutaj jako produkt *guny* ciemności. Innymi słowy, wiedza dotycząca duszy odrębnej od ciała jest wiedzą w *gunie* dobroci. Wiedza produkująca wiele teorii i doktryn za pomocą zwykłej logiki i spekulacji umysłowych jest produktem *guny* pasji; podczas gdy wiedza dotycząca jedynie wygod cielesnych jest wiedzą w *gunie* ignorancji.

18.23 Jeśli zaś chodzi o działanie, to ten czyn, który pełniony jest zgodnie z obowiązkiem, bez przywiązania, bez miłości czy nienawiści, przez tego, kto wyrzekł się owoców z niego pochodzących, nazywany jest czynem w gunie dobroci.

18.23 *Znaczenie:* Określone obowiązki zawodowe zalecane przez pisma święte, odpowiednio do różnych porządków i podziałów społecznych, wykonywane bez przywiązania albo roszczenia sobie prawa własności do ich efektów i tym samym bez miłości czy nienawiści, i wykonywane w świadomości Krsny, dla zadowolenia Najwyższego, a nie dla własnej satysfakcji czy zadowolenia własnych zmysłów, nazywane są działaniem w *gunie* dobroci.

18.24 Ten czyn natomiast, który spełniany jest z wielkim nakładem pracy, przez tego, kto dąży do zaspokojenia swoich pragnień, i który wyrasta z fałszywego ego, nazywany jest działaniem w gunie pasji.

18.25 Ten zaś czyn, który spełniany jest w złudzeniu, bez brania pod uwagę zaleceń pism świętych i przyszłego uwikłania oraz tego, iż może być on gwałtem i przyczyną niedoli dla innych – jest działaniem w gunie ignorancji.

18.25 *Znaczenie:* Z czynów swoich trzeba się rozliczać przed państwem albo przed pośrednikami Najwyższego Pana, zwanymi Yamadutami. Nieodpowiedzialne działanie powoduje różnego rodzaju zakłócenia, ponieważ niszczy ono zasady pism świętych. Często oparte jest ono na przemocy i jest niepokojące dla żywych istot. Takie nieodpowiedzialne czyny przeprowadzane są w świetle własnego doświadczenia. To nazywane jest złudzeniem. A wszelkie takie złudne działanie jest produktem *guny* ignorancji.

18.26 Kto obowiązek swój pełni z wielką determinacją i entuzjazmem, wolnym będąc od sił materialnej natury i fałszywego ego, i kto obojętnym jest tak wobec sukcesu, jak i niepowodzenia – ten działa w gunie dobroci.

18.26 *Znaczenie:* Osoba świadoma Krsny jest zawsze transcendentalna do *gun* natury materialnej. Nie liczy ona na rezultaty pracy powierzonej sobie, gdyż jest ona ponad fałszywe ego i dumę. Jednak jest zawsze entuzjastyczna aż do zakończenia tej pracy. Nie przejmuje się trudami, których się podjęła, i jest zawsze pełna zapału. Nie dba o sukces czy niepowodzenie; jest jednakowa zarówno wobec szczęścia, jak i nieszczęścia. Taka osoba usytuowana jest w *gunie* dobroci.

18.27 Lecz kto przywiązany jest do pracy i do owoców swojej pracy i pragnie się nimi cieszyć, kto chciwy jest, zawsze zazdrosny i nieczysty, ulegając szczęściu i nieszczęściu, ten działa w gunie pasji.

18.27 *Znaczenie:* Zbyt duże przywiązanie do pewnego typu pracy czy do jej rezultatów wynika ze zbytniego przywiązania do materializmu, ogniska domowego, domu, żony, dzieci. Osoba o takim przywiązaniu nie jest zainteresowana postępem w życiu duchowym. Pragnie ona jedynie uczynić ten świat tak materialnie wygodnym, jak to tylko możliwe. Jest ona na ogół bardzo chciwa i myśli, że wszystko co osiągnęła jest trwałe i nigdy tego nie utraci. Jest też bardzo zazdrosna o innych i gotowa uczynić wszystko dla zadowolenia własnych zmysłów. Dlatego jest ona nieczysta i nie dba o to, czy jej dochody są uczciwe, czy nie. Jest bardzo szczęśliwa, kiedy odnosi sukces w swoim działaniu, i bardzo przygnębiona, jeśli to działanie nie zakończy się sukcesem. Taka osoba jest w *gunie* pasji.

18.28 A kto zawsze angażuje się w prace niezgodne z zaleceniami pism świętych, kto – będąc materialistą – zawzięty jest, zakłamanym i obraźliwym w stosunku do innych, kto jest leniwy, ociągający się i zawsze posępny, ten działa w gunie ignorancji.

18.28 *Znaczenie:* Pisma święte informują, jakiego rodzaju prace należy wykonywać, a jakich nie należy podejmować. Ci, którzy nie dbają o instrukcje pism – angażują się w prace zakazane, i takie osoby są na ogół materialistami. Działają oni odpowiednio do *gun* natury, a nie do zaleceń pism świętych. Osoby takie nie są zbyt uprzejme i przeważnie są bardzo przebiegłe, będąc też ekspertami w obrażaniu innych. Są one bardzo leniwe, i jeśli nawet mają jakiś obowiązek do spełnienia, to nie wykonują go właściwie i odkładają go na później. Dlatego zdają się być posępnymi. Ociągają się w swojej pracy, wszystko co może zostać zrobione w ciągu godziny, ciągną całymi latami. Takie osoby usytuowane są w *gunie* ignorancji.

18.29 A teraz, o zdobywco bogactw, posłuchaj proszę, a powiem dokładnie o trzech rodzajach rozumienia i determinacji, odpowiadających trzem *gunom* natury materialnej.

18.29 *Znaczenie:* Teraz, po objaśnieniu wiedzy, przedmiotu wiedzy i znawcy w trzech różnych kategoriach (odpowiednio do *gun* natury), Pan w ten sam sposób tłumaczy inteligencję i determinację działającego.

18.30 O synu Prthy, to rozumienie, dzięki któremu wie się co należy, a czego nie należy robić; czego należy, a czego nie należy się obawiać; co jest przyczyną niewoli, a co prowadzi do wyzwolenia – takie rozumienie właściwe jest *gunie* dobroci.

18.30 *Znaczenie:* Czynności, które wykonywane są zgodnie z zaleceniami pism świętych, nazywane są *pravrtti*, czyli czynami, które należy spełniać. Te natomiast czyny, które nie są polecane przez pisma, powinny zostać zarzucone. Kto nie zna wskazówek pism świętych, ten uwikłuje się w działanie i skutki tego działania. Rozumowanie, które za pomocą inteligencji pozwala rozróżniać te rzeczy, jest rozumowaniem w *gunie* dobroci.

18.31 Natomiast to rozumienie, które nie jest w stanie odróżnić religii od bezbożności; czynów, które powinny być spełniane od tych, które są niewskazane, to niedoskonałe rozumienie, o synu Prthy, właściwe jest *gunie* pasji.

18.32 To zaś zrozumienie, które bezbożność przyjmuje za religię, a religię za bezbożność, które – będąc pod wpływem złudzenia i ciemności – zawsze w złym kierunku zmierza, takie rozumienie jest, o Partho, w *gunie* ignorancji.

18.32 *Znaczenie:* Inteligencja w *gunie* ignorancji zawsze działa na opak. Przyjmuje za religię to, co nie jest właściwie religią, a odrzuca religię prawdziwą. Osoba będąca pod wpływem ignorancji uważa wielką duszę za człowieka pospolitego, a człowieka pospolitego za wielką duszę. Prawdę uważa za nieprawdę, a nieprawdę przyjmuje za prawdę. W swoim działaniu wybiera zawsze niewłaściwą drogę, dlatego jej inteligencja jest w *gunie* ignorancji.

18.33 O synu Prthy, to niezłomne postanowienie, które podtrzymywane jest wytrwale przez praktykę yogi i które w ten sposób kontroluje czynności umysłu, życia i zmysłów, jest postanowieniem w naturze dobroci.

18.33 *Znaczenie:* *Yoga* jest środkiem do zrozumienia Duszy Najwyższej. Kto z niezmienną determinacją skupia się na Duszy Najwyższej, koncentrując swój umysł, życie i czynności zmysłowe na Najwyższym, ten angażuje się w świadomość Krsny. Ten rodzaj determinacji jest w

gunie dobroci. Ważne jest tutaj słowo *avyabhicarinya*, gdyż wskazuje na to, że osoby, które zaangażowane są w świadomość Krsny, nigdy nie schodzą z tej ścieżki, aby zaangażować się w inne czynności.

18.34 A ta determinacja, dzięki której ktoś mocno trwa przy praktykowaniu religii dla materialnych korzyści, ekonomicznym rozwoju i zadowalaniu zmysłów, jest, o Arjuno, w naturze pasji.

18.34 *Znaczenie:* Osoba, która zawsze liczy na korzyści materialne płynące z praktykowania religii czy działalności ekonomicznej, której jedynym pragnieniem jest zadowalanie zmysłów, i której życie, umysł i zmysły są tym pochłonięte – jest w *gunie* pasji.

18.35 Ta zaś nieinteligentna determinacja, która nie wychodzi poza marzenie senne, bojaźń, rozpacz, przygnębienie i złudzenie jest, o synu Prthy, determinacją w *gunie* ciemności.

18.35 *Znaczenie:* Nie należy z tego wyciągnąć wniosku, że osoba w *gunie* dobroci nie miewa snów. Tutaj "sen" oznacza nadmiar snu. Marzenia senne są zawsze obecne: sen jest zjawiskiem naturalnym zarówno w *gunie* dobroci, jak i pasji czy ignorancji. Ale ci, którzy nie potrafią zrezygnować z nadmiaru snu, którzy nie mogą pozbyć się dumy pochodzącej z posiadania przedmiotów materialnych i zawsze śnią o panowaniu nad naturą materialną, których umysł i zmysły są całe życie tym pochłonięte, takie osoby są w *gunie* ignorancji.

18.36 O najlepszy spośród Bharatów, teraz posłuchaj, proszę, o trzech rodzajach szczęścia, którymi cieszy się uwarunkowana dusza, i poprzez które może ona czasami położyć kres wszelkim nieszczęściom.

18.36 *Znaczenie:* Uwarunkowana dusza ciągle usiłuje znaleźć szczęście w życiu materialnym. W ten sposób żyje ona przeżute. Ale czasami, w czasie przeżywania takich radości materialnych, zostaje ona – dzięki obcowaniu z wielką duszą – uwolniona z niewoli materialnej. Innymi słowy, uwarunkowana dusza zawsze jest zaangażowana w jakiś rodzaj zadowalania zmysłów, ale kiedy, dzięki obcowaniu z odpowiednimi osobami, zrozumie, że jest to jedynie ciągle powtarzanie tej samej rzeczy, kiedy rozbudzona zostanie jej prawdziwa świadomość Krsny, zostaje czasami wyzwolona od takiego powtarzającego się (tak zwanego) szczęścia.

18.37 To szczęście, które na początku może być jak trucizna, ale pod koniec smakuje jak nektar, i które do samorealizacji budzi, nazywane jest szczęściem w *gunie* dobroci.

18.37 *Znaczenie:* W dążeniu do samorealizacji należy przestrzegać wielu zasad mających na celu kontrolowanie umysłu i zmysłów i skoncentrowaniu umysłu na jaźni. Wszystkie te procesy są bardzo trudne, gorzkie jak trucizna, ale jeżeli ktoś odnosi sukces w przestrzeganiu tych zasad i osiąga pozycję transcendentalną, wtedy zaczyna rozkoszować się nektarem prawdziwego życia.

18.38 Natomiast to szczęście, które czerpane jest z kontaktu zmysłów z przedmiotami zmysłów i które zdaje się być na początku nektarem, lecz w końcu okazuje się trucizną, jest szczęściem w *gunie* pasji.

18.38 *Znaczenie:* Młody mężczyzna spotyka młodą kobietę i zmysły nakłaniają go do patrzenia na nią, dotykania jej i w końcu do zbliżenia seksualnego. Na początku może to być dla zmysłów bardzo przyjemne, ale w końcu, albo po pewnym czasie, staje się trucizną. Odchodzą od siebie albo następuje rozwód, czemu towarzyszy rozpacz, smutek itd. Takie szczęście jest zawsze w *gunie* pasji. Szczęście czerpane z połączenia zmysłów z przedmiotami zmysłów jest zawsze przyczyną niedoli i dlatego należy unikać go za wszelką cenę.

18.39 A to szczęście, które jest na samorealizację ślepe, które jest złudzeniem od początku do końca, i które powstaje ze snu, lenistwa i złudzenia – jest szczęściem w gunie ignorancji.

18.39 *Znaczenie:* Ten, kto znajduje przyjemność w lenistwie i spaniu, jak również ten, kto nie ma pojęcia o tym, co wypada a co nie wypada, jest z pewnością w *gunie* ignorancji. Dla osoby w *gunie* ignorancji wszystko jest złudzeniem. Nie ma tu szczęścia ani na początku ani na końcu. Osoba w *gunie* pasji może odczuwać na początku pewien rodzaj krótkotrwałego szczęścia, które w końcu kończy się nieszczęściem, ale dla osoby w *gunie* ignorancji istnieje tylko nieszczęście, od początku do końca.

18.40 Nie ma żadnej istoty ani tutaj, ani wśród półbogów na wyższych systemach planetarnych, która wolna byłaby od trzech *gun* zrodzonych z natury materialnej.

18.40 *Znaczenie:* Pan podsumowuje tutaj całkowite oddziaływanie trzech sił natury materialnej na cały wszechświat.

18.41 Klasy braminów, ksatrijów, vaiśjów i śudrów, o pogromco wroga, rozróżniane są według cech zrodzonych z ich własnej natury, odpowiadających siłom natury materialnej.

18.42 Spokój, samokontrola, wyrzeczenie, czystość, tolerancja, uczciwość, wiedza, mądrość i religijność – to naturalne cechy, według których postępują bramini.

18.43 Bohaterstwo, siła, determinacja, zaradność, odwaga w walce, hojność i umiejętność przewodzenia cechują postępowanie ksatrijów.

18.44 Rolnictwo, ochrona krów oraz interesy są naturalnymi zajęciami vaiśjów. Zaś obowiązkiem śudrów jest praca i służba dla innych.

18.45 Przez pełnienie swojego obowiązku każdy człowiek może osiągnąć doskonałość. Posłuchaj, a opowiem ci, w jaki sposób stać się to może.

18.46 Przez wielbienie Pana, będącego źródłem wszystkich stworzeń i przenikającego wszystko, człowiek może – pełniąc swoje obowiązki – stać się doskonałym.

18.46 *Znaczenie:* Jak zostało to oznajmione w Rozdziale Piętnastym, wszystkie żywe istoty są fragmentarycznymi, integralnymi częstkami Najwyższego Pana. Zatem Najwyższy Pan jest źródłem ich wszystkich. I potwierdzone jest to w *Vedanta-sutrze* – *janmady asya yatah*. Najwyższy Pan jest więc początkiem życia każdej żywej istoty. I Najwyższy Pan, poprzez Swoje dwie energie – wewnętrzną i zewnętrzną – jest wszechprzenikający. Dlatego należy czcić Najwyższego Pana razem z Jego energiami. Na ogół wielbiciele szkoły Vaisnava wielbią Najwyższego Pana wraz z Jego energią wewnętrzną. Jego energia zewnętrzna jest wypaczonym odbiciem energii wewnętrznej. Energia zewnętrzna jest tłem, ale Najwyższy Pan, poprzez ekspansję Swojej kompletnej części jako Paramatma, usytuowany jest wszędzie. Jest On Duszą Najwyższą wszystkich półbogów, istot ludzkich, zwierząt – jest wszędzie. Należy zatem zrozumieć, że naszym obowiązkiem, jako integralnych części Najwyższego Pana, jest pełnienie służby dla Najwyższego. Każdy powinien być zaangażowany w służbę oddania dla Pana, w pełnej świadomości Krsny. To poleca ten werset.

Każdy powinien myśleć, że jest zaangażowany w określony typ zajęć przez Hrsikeśę, pana zmysłów. I rezultatem swojej pracy należy wielbić Najwyższą Osobę Boga, Śri Krsnę. Jeśli ktoś zawsze myśli w ten sposób, w pełnej świadomości Krsny, ten dzięki łasce Pana staje się w pełni

świadomy wszystkiego. Jest to doskonałością życia. Pan mówi w *Bhagavad-gicie* (12.7), *tesam aham samuddharta*. Najwyższy Pan Sam bierze odpowiedzialność za wyzwolenie tego wielbiciela. A to jest najwyższą doskonałością życia. Bez względu na to, jakie zajęcie ktoś pełni, jeśli służy on Najwyższemu Panu – osiągnie najwyższą doskonałość.

18.47 Lepiej pełnić obowiązki własne, choćby niedoskonale, niż przejmować obowiązki innych, nawet gdyby się je miało pełnić w sposób doskonały. Kto pełni nakazane obowiązki, będące w zgodzie z jego własną naturą, ten nigdy nie podlega grzesznym reakcjom.

18.47 *Znaczenie:* *Bhagavad-gita* mówi o zawodowych obowiązkach. Jak zostało już przedyskutowane w wersetych wcześniejszych, obowiązki braminów, *ksatriyów*, *vaiśyów* i *śudrów* odpowiadają określonym *gunom* natury materialnej. Nie należy imitować cudzych obowiązków. Człowiek, który z natury zainteresowany jest rodzajem pracy wykonywanej przez *śudrów*, nie powinien w sztuczny sposób uważać siebie za bramina, nawet jeśli urodził się w rodzinie braminów. Należy więc pracować zgodnie ze swoją naturą. Żadna praca nie hańbi, jeśli wykonywana jest w służbie dla Pana. Zawodowe obowiązki braminów są niewątpliwie w *gunie* dobroci, ale jeśli jakaś osoba nie posiada natury w *gunie* dobroci, to nie powinna ona imitować takich obowiązków. W obowiązkach *ksatriyów*, czyli administratorów, wpisane jest wiele nieprzyjemnych powinności. *Ksatriya* musi używać przemocy, aby zabić swoich wrogów, a czasami – ze względów dyplomatycznych – musi uciekać się do kłamstwa. Taka przemoc i dwulicowość towarzyszą bowiem sprawom politycznym, ale *ksatriya* nie powinien z tego powodu porzucać swoich zawodowych obowiązków i próbować wypełniać obowiązki bramina.

Należy działać dla zadowolenia Najwyższego Pana. Arjuna na przykład (będąc *ksatriya*) zastanawiał się nad tym, czy powinien stoczyć walkę ze stroną przeciwną. Lecz jeśli walka jest prowadzona dla Krsny, Najwyższej Osoby Boga, wtedy nie należy obawiać się degradacji. Również kupiec musi tak często kłamać przy załatwianiu interesu, jeśli oczywiście chce osiągnąć jakiś zysk. Gdyby tego nie robił, nie byłoby mowy o żadnej korzyści. Czasami kupiec mówi: "Mój drogi kliencie, na tobie nie staram się zarobić", ale z drugiej strony trzeba znać zasadę, że nie ma kupca bez zysku. Stąd też te słowa są oczywistym kłamstwem. Jednakowoż, znając konieczności swego zawodu, chociażby to nieuniknione uciekanie się do kłamstwa, nie powinien on porzucać z tego powodu swojego zajęcia i przejmować obowiązków bramina. To nie jest zalecane. Jeśli ktoś swoją pracą służy Najwyższej Osobie Boga, to nie ma znaczenia czy jest on *ksatriya*, *vaiśya* czy *śudrą*. Nawet bramini, którzy spełniają różnego typu ofiary, czasami muszą zabijać zwierzęta, gdyż czasami takie ofiary są wymagane. Podobnie, jeśli *ksatriya* wykonujący swoje własne obowiązki zabije wroga, nie popełnia żadnego grzechu. Te rzeczy zostały wyraźnie i dokładnie wytłumaczone w Rozdziale Trzecim. Każdy człowiek powinien pracować dla Yajni, czyli Visnu, Najwyższej Osoby Boga. Natomiast wszystko to, co robione jest dla zadowolenia własnych zmysłów jest przyczyną niewoli. Wniosek jest więc taki, że każdy powinien zostać zaangażowany odpowiednio do *guny* natury materialnej, pod wpływem której się znajduje – i swoją pracą służyć jedynie najwyższej sprawie Najwyższego Pana.

18.48 Każdy wysiłek okryty jest jakimś błędem, tak jak ogień okryty jest dymem. Dlatego nikt, o synu Kunti, nie powinien porzucać pracy, która jest pochodną jego natury, nawet jeśli praca taka pełna jest wad.

18.48 *Znaczenie:* W życiu uwarunkowanym każda praca zanieczyszczona jest *gunami* natury materialnej. Nawet jeśli ktoś jest braminem, to musi spełniać ofiary, w których konieczne jest zabijanie zwierząt. Podobnie *ksatriya*, bez względu na to jak bardzo pobożny by nie był, musi walczyć z wrogiem. Nie może tego uniknąć. Również kupiec – chociaż może być bardzo pobożny – musi niekiedy zataić swój zysk, aby utrzymać się w interesach, albo też czasami musi zajmować się interesami na czarnym rynku. Te rzeczy są konieczne; nie można ich uniknąć. Podobnie, jeśli ktoś

jest *śudrą* i służy złemu panu, to powinien on wypełniać nawet te jego polecenia, których nie powinno się spełniać. Należy kontynuować wypełnianie swoich przypisanych obowiązków, pomimo ich wad, jako że obowiązki te są pochodnymi natur poszczególnych osób.

Podany został tutaj bardzo dobry przykład. Ogień, chociaż czysty, otoczony jest dymem. Lecz dym ten nie czyni ognia nieczystym. Mimo iż jest w nim dym, ogień uważany jest za najbardziej czysty ze wszystkich elementów. Jeśli ktoś pragnie z jakichś względów zrezygnować z obowiązków *ksatriyi* i zająć się obowiązkami bramina, to nie jest to takie pewne, że przyjąwszy taki status nie spotka się już więcej z nieprzyjemnymi obowiązkami. Można wobec tego wyciągnąć wniosek, że w tym świecie materialnym nikt nie może być całkowicie wolnym od zanieczyszczenia naturą materialną. W związku z tym bardzo na miejscu jest przykład z ogniem i dymem. Kiedy w zimie wyjmujemy z ognia kamień, czasami dym gryzie nas w oczy i drażni inne części ciała, lecz pomimo tych nieprzyjemności, musimy przecież korzystać z ognia. Podobnie, nie należy porzucać swoich naturalnych zajęć tylko dlatego, że są w nich pewne wady. Raczej należy być zdecydowanym, aby przez wykonywanie swojego określonego zajęcia w świadomości Krsny służyć Najwyższej Osobie Boga. To jest istotą doskonałości. Kiedy określony typ zajęcia wykonywany jest dla zadowolenia Najwyższego Pana, wówczas wszystkie jego wady zostają oczyszczone. Kiedy oczyszczone zostaną rezultaty pracy, poprzez połączenie ich ze służbą oddania, wtedy osiąga się doskonałość w dostrzeganiu duszy wewnątrz – a to jest samorealizacją.

18.49 Kto jest opanowany, wolny od przywiązań i lekceważy wszelkie uciechy materialne, ten może – poprzez praktykę wyrzeczenia – osiągnąć najdoskonalszy stan wolności od reakcji.

18.49 Znaczenie: Prawdziwe wyrzeczenie oznacza, że ktoś zawsze myśli o sobie jako o integralnej części Najwyższego Pana i wskutek tego nie rości sobie prawa do korzystania z rezultatów swojej pracy. Skoro jesteśmy częstkami Najwyższego Pana, rezultatami naszej pracy powinien cieszyć się Najwyższy Pan. Na tym polega prawdziwa świadomość Krsny. Osoba działająca w świadomości Krsny jest prawdziwym *sannyasinem*, osobą w wyrzeczonym porządku życia. Dzięki takiej mentalności może ona osiągnąć zadowolenie, jako że naprawdę pracuje dla Najwyższego. W ten sposób nie jest przywiązana do niczego, co materialne. Poza transcendentálním szczęściem czerpanym ze służby dla Pana, nie zwykła ona brać udziału w żadnej przyjemności. *Sannyasin* powinien być wolny od skutków swoich przeszłych czynów, ale osoba w świadomości Krsny automatycznie osiąga tę doskonałość, nawet bez przyjmowania tak zwanego wyrzeczonego porządku życia. Taki stan umysłu nazywany jest *yogarudha*, czyli doskonałym stanem *yogi*. Potwierdza to Rozdział Trzeci: *yas tv atma-ratir eva syat: kto zadowolony jest w sobie, ten nie obawia się żadnych skutków, które mogą przynieść mu jego czynności.*

18.50 O synu Kunti, powiem ci teraz w skrócie, jak ten kto osiągnął tę doskonałość, może wznieść się do najwyższego stanu doskonałości – platformy Brahmana, doskonałej wiedzy – działając w sposób, który teraz streszczę.

18.50 Znaczenie: Pan opisuje teraz Arjunie, jak osiągnąć ten stan najwyższej doskonałości poprzez zaangażowanie się w swoje zawodowe obowiązki i wypełnianie ich jedynie dla Najwyższej Osoby Boga. Najwyższy stan Brahmana można osiągnąć po prostu przez wyrzeczenie się rezultatów swojej pracy dla zadowolenia Najwyższego Pana. Jest to proces samorealizacji. Prawdziwa doskonałość wiedzy polega na osiągnięciu świadomości Krsny i to opisują wersety następujące.

18.51-53 Kto oczyściwszy się za pomocą inteligencji i przez wytrwale kontrolowanie umysłu, porzucił przedmioty zadowalania zmysłów i uwolnił się od przywiązania i nienawiści; kto żyje w odosobnionym miejscu, je niewiele i kontroluje ciało, umysł oraz język, zawsze pogrążony jest w ekstazie i zawsze jest obojętny, wolny od fałszywego ego,

falszywej sily, falszywej dumy, pożądanja i złości; kto nie przyjmuje rzeczy materialnych, wolny jest od falszywego poczucia własności i zawsze spokojny – ten z pewnością wznosił się do pozycji samorealizacji.

18.51-53 Znaczenie: Kiedy ktoś zostaje oczyszczony przez inteligencję, utrzymuje się wówczas w *gunie* dobroci. Wtedy jest w stanie kontrolować umysł i zawsze jest w ekstazie. Nie jest on przywiązany do przedmiotów zmysłów i w swoich czynnościach wolny jest od przywiązania i nienawiści. Taka wolna od przywiązania osoba w naturalny sposób preferuje życie w jakimś odosobnionym miejscu, nie je ona więcej niż potrzeba i kontroluje czynności swego ciała i umysłu. Wolna jest od falszywego ego, gdyż wie, że nie jest tym ciałem. Nie ma też pragnienia, by uczynić ciało mocnym i dobrze zbudowanym przez przyjmowanie wielu rzeczy materialnych. Ponieważ nie żyje według cielesnej koncepcji życia, wolna jest od falszywej dumy. Zadowolona jest wszystkim, cokolwiek otrzymuje dzięki łasce Pana i nigdy nie jest zła z powodu braku przyjemności zmysłowych. Nigdy nie ugania się za przedmiotami zmysłów. Albowiem będąc całkowicie wolną od falszywego ego, automatycznie wolna jest od przywiązania do rzeczy materialnych. Jest to stan realizacji Brahmana, nazywany stanem *brahma-bhuta*. Kiedy ktoś wolny jest od materialnej koncepcji życia, jest wówczas spokojny i niewzruszony. Zostało to opisane w *Bhagavad-gicie* (2.70):

*apuryamanam acala-pratistham
samudram apah praviśanti yadvat
tadvat kama yam praviśanti sarve
sa śantim apnoti na kama-kami*

"Kto pozostaje niewzruszony mimo nieustannego potoku pragnień – które jak rzeki wpadają do oceanu, zawsze napełnianego, a mimo to zawsze pogrążonego w ciszy – ten jedynie może osiągnąć spokój. Ale nie zazna spokoju człowiek, który dąży do spełnienia materialnych pragnień".

18.54 Ten, kto jest usytuowany w taki transcendentalny sposób – od razu realizuje Najwyższego Brahmana i staje się w pełni radosnym. Nie rozpacza nigdy ani niczego nie pragnie, jednakowo ustosunkowanym będąc do każdej żywej istoty. W tym stanie osiąga czystą służbę oddania dla Mnie.

18.54 Znaczenie: Osiągnięcie stanu *brahma-bhuta*, czyli zjednoczenie się z Absolutem, jest dla impersonalistów słowem ostatnim. Ale według wyznawców Boga osobowego, czyli czystych wielbicieli, należy podążać dalej i zaangażować się w służbę oddania. Oznacza to, że ten, kto zaangażowany jest w czystą służbę oddania dla Najwyższego Pana, jest już w stanie wyzwolonym, nazywanym *brahma-bhuta*: – jednością z Absolutem. Bez zjednoczenia z Najwyższym, Absolutem, nie można pełnić dla Niego służby. Według koncepcji absolutnej, nie ma różnicy pomiędzy służącym a przyjmującym służbę, jednak w wyższym sensie duchowym różnica istnieje.

W materialnej koncepcji życia, kiedy ktoś pracuje dla zadowalania zmysłów, łączy się to z troskami i kłopotami, ale w świecie absolutnym, gdzie jest się zaangażowanym w czystą służbę oddania – nie ma żadnych utrapień. Świadomy Krsny wielbiciel nie rozpacza nad niczym ani niczego nie pragnie. Ponieważ Bóg jest kompletny, to żywa istota, która zaangażowana jest w służbę dla Boga, w świadomości Krsny, staje się również kompletna w sobie. Jest wtedy jak rzeka, której wody zostały oczyszczone. Ponieważ czysty wielbiciel nie myśli o niczym poza Krsną, jest on w naturalny sposób zawsze radosny. Nie rozpacza z powodu żadnej materialnej straty ani nie pragnie żadnego zysku, gdyż jest kompletny w służbie dla Pana. Nie pragnie on uciech materialnych, ponieważ wie, że każda żywa istota jest fragmentaryczną częścią Najwyższego Pana, a zatem jest Jego wiecznym sługą. Nie dzieli on istot w tym materialnym świecie na niższe i wyższe. Niższe i wyższe pozycje są czymś efemerycznym, a wielbiciel Pana nie ma nic wspólnego z efemerycznym pojawianiem się i znikaniem. Dla niego kamień i złoto jednakowej są wartości. Na

tym polega stan *brahma-bhuta* i taki stan bez trudu osiąga czysty wielbiciel – bhakta. W tym stanie życia myśl o staniu się jednym z Najwyższym Brahmanem i zniszczeniu swojej indywidualności – staje się czymś piekielnym; idea osiągnięcia wyższych systemów planetarnych jest fantasmagorią, a zmysły są jak wyłamane zęby węża. Tak jak można się nie obawiać węża z wyłamanymi zębami, tak też można się nie obawiać zmysłów, kiedy są kontrolowane. Dla osób materialnie zanieczyszczonych świat jest udręką, ale dla wielbiciela Pana – cały świat jest tak dobry jak Vaikunthy w niebie duchowym. Zaś najwyższa osobistość w tym materialnym wszechświecie nie ma dla niego większego znaczenia niż mrówka. Taki stan można osiągnąć dzięki miłosierdziu Pana Caitanyi, który nauczał czystej służby oddania w tym wieku.

18.55 **Jedynie przez służbę oddania można poznać Mnie, Najwyższą Osobę Boga, takim jakim jestem. A będąc w pełni świadomym Mnie, dzięki takiemu oddaniu, można wejść do królestwa Boga.**

18.55 Znaczenie: Najwyższej Osoby Boga, Krsny, i Jego kompletnych części nie można poznać za pomocą spekulacji umysłowych. Nie mogą Go też poznać niewielbiciele. Jeśli ktoś chce zrozumieć Najwyższą Osobę Boga – musi zaangażować się w czystą służbę oddania, pod kierunkiem czystego wielbiciela. W przeciwnym wypadku prawda o Najwyższej Osobie Boga na zawsze pozostanie zakrytą. Jak to już zostało oznajmione w *Bhagavad-gicie* (7.25), *na ham prakāśah sarvasya*: nie objawia się On każdemu. Nikt nie może zrozumieć Boga jedynie dzięki erudycji albo przez spekulacje umysłowe. Kim jest Krsna, może zrozumieć tylko ten, kto naprawdę zaangażowany jest w świadomość Krsny i służbę oddania. Stopnie uniwersyteckie nie są pomocne w tym wypadku.

Do wejścia do królestwa duchowego, siedziby Krsny, staje się zdolnym tylko ten, kto jest całkowicie obeznany z nauką Krsny. Stanie się Brahmanem nie jest równoznaczne z utratą tożsamości. Służba oddania istnieje, i tak długo jak istnieje służba oddania – musi istnieć Bóg, Jego wielbiciel i proces służby oddania. Taka wiedza nigdy nie ulega zatraceniu, nawet po osiągnięciu wyzwolenia. Wyzwolenie polega na uwolnieniu się od materialnej koncepcji życia. W życiu duchowym istnieje ta sama różnorodność, ta sama indywidualność – ale w czystej świadomości Krsny. Nie należy błędnie rozumieć, że słowo *viśate*, "wchodzi we Mnie", potwierdza monistyczną teorię osiągania jednorodności z bezosobowym Brahmanem. Nie. *Viśate* oznacza wejście do siedziby Najwyższego Pana, z zachowaniem własnej indywidualności, aby towarzyszyć i służyć Panu. Na przykład, zielony ptak przylatuje na zielone drzewo nie po to, by zjednoczyć się z tym drzewem, ale po to, by cieszyć się jego owocami. Impersonaliści często używają przykładu rzeki wpływającej do oceanu i łączącej się z nim. To może być źródłem szczęścia dla impersonalistów, ale personaliści zachowują swoją indywidualność, tak jak zwierzęta wodne w oceanie. Jeśli zagłębimy się w ocean, znajdziemy tam wiele żywych istot. Znajomość powierzchni oceanu nie jest wystarczająca. Trzeba również posiadać pełną wiedzę o stworzeniach żyjących w oceanicznych głębiach.

Dzięki swojej czystej służbie oddania, wielbiciel może rzeczywiście poznać transcendentalne cechy i bogactwo Pana. Jak zostało to oznajmione w Rozdziale Jedenastym, tylko służba oddania jest środkiem do takiego poznania. To samo zostało potwierdzone tutaj. Jedynie przez służbę oddania można poznać Najwyższą Osobę Boga i wejść do Jego królestwa.

Po osiągnięciu *brahma-bhuta*, stanu wolności od koncepcji materialnej, rozpoczyna się służba oddania, a jej początkiem jest słuchanie o Panu. Kiedy ktoś słucha o Najwyższym Panu, automatycznie następuje rozwój stanu *brahma-bhuta* i znikają zanieczyszczenia materialne, takie jak chciwość i żądza zadowalania zmysłów. Kiedy pożądanie i pragnienia znikają z serca wielbiciela, wtedy bardziej przywiązuje się on do służby oddania dla Pana i przez takie przywiązanie uwalnia się od zanieczyszczeń materialnych. W takim stanie życia może on zrozumieć Najwyższego Pana. Mówi o tym również *Śrimad-Bhagavatam*. Proces *bhakti*, czyli służby transcendentalnej, kontynuowany jest również po wyzwoleniu. Potwierdzenie tego można znaleźć też w *Vedanta-sutrze* (4.1.12): *a-prayanat tatrapi hi drstam*. Znaczy to, że proces służby

oddania kontynuowany jest po wyzwoleniu. *Śrimad-Bhagavatam* definiuje prawdziwe wyzwolenie w oddaniu jako odnalezienie się żywej istoty w jej własnej tożsamości, w swojej własnej konstytucjonalnej pozycji. Ta konstytucjonalna pozycja została już wyjaśniona: każda żywa istota jest fragmentaryczną, integralną częstką Najwyższego Pana. Zatem jej konstytucjonalną pozycją jest pełnienie służby. Ta służba nie kończy się nigdy, nawet po wyzwoleniu. Prawdziwe wyzwolenie polega na uwolnieniu się od błędnej koncepcji życia.

18.56 **Chociaż zaangażowany we wszelkiego rodzaju czynności, Mój czysty wielbiciel – chroniony przeze Mnie – dzięki Mojemu miłosierdziu osiąga wieczną i nieprzemijającą siedzibę.**

18.56 **Znaczenie:** Słowo *mad-vyapaśrayah* oznacza "pod ochroną Najwyższego Pana". Aby uwolnić się od zanieczyszczeń materialnych, czysty wielbiciel działa pod kierunkiem Najwyższego Pana albo Jego reprezentanta, mistrza duchowego. Dla czystego wielbiciela nie istnieją żadne ograniczenia czasowe. Jest on zawsze, przez dwadzieścia cztery godziny na dobę, w stu procentach pochłonięty działalnością pod kierunkiem Najwyższego Pana. Dla wielbiciela, który jest w ten sposób zaangażowany w świadomość Krsny, Pan jest bardzo, bardzo dobry. Pomimo wszelkich trudności, wielbiciel ten zostaje ostatecznie umieszczony w siedzibie transcendentalnej, na Krsnalocze. Jego wejście tam jest zagwarantowane; co do tego nie ma żadnych wątpliwości. W tej najwyższej siedzibie nie ma żadnych zmian – wszystko jest tam wieczne, trwałe i pełne wiedzy.

18.57 **W każdym działaniu polegaj na Mnie i zawsze we Mnie szukaj schronienia. W takiej służbie oddania bądź zawsze w pełni Mnie świadom.**

18.57 **Znaczenie:** Kiedy ktoś działa w świadomości Krsny, to oczywiście nie postępuje on tak, jak gdyby był panem tego świata. Należy zawsze, tak jak sługa, działać jedynie pod kierunkiem Najwyższego Pana. Sługa nie posiada osobistej niezależności. Działa on jedynie z rozkazu Pana. Sługa działający z polecenia Najwyższego Pana wolny jest od wszelkiego przywiązania do zysku czy straty. Jedynie wypełnia swoje obowiązki wiernie według rozkazu Pana. Ktoś może powiedzieć, że Arjuna działał pod osobistym przewodnictwem Krsny, ale co mamy robić my, teraz, kiedy Krsna nie jest obecny? Jeśli ktoś będzie działał odpowiednio do wskazówek Krsny w tej książce lub jeśli będzie wiernie wypełniał polecenia reprezentanta Krsny, wtedy rezultat będzie ten sam. Bardzo ważne w tym wersecie jest sanskryckie słowo *mat-parah*. Wskazuje ono na to, że nie ma innego celu w życiu poza działaniem w świadomości Krsny i jedynie dla zadowolenia Krsny. A działając w ten sposób, należy myśleć tylko o Krsnie: "To Krsna wyznaczył mnie do wypełnienia tego szczególnego obowiązku." Tak postępując, w naturalny sposób myśli się o Krsnie. Jest to doskonała świadomość Krsny. Należy jednak zawsze pamiętać o tym, że nie można ofiarowywać Najwyższemu Panu rezultatów swojego kapryśnego działania. Takie działanie nie będzie służbą oddania w świadomości Krsny. Należy działać zgodnie z poleceniem Krsny. Jest to bardzo ważne. To polecenie Krsny otrzymujemy poprzez sukcesję uczniów, od bona fide mistrza duchowego. Dlatego polecenie mistrza duchowego należy przyjmować jako główny i najważniejszy obowiązek w życiu. Jeśli ktoś jest uczniem bona fide mistrza duchowego i postępuje zgodnie z jego wskazówkami, wtedy jest mu gwarantowana doskonałość życia w świadomości Krsny.

18.58 **Jeśli staniesz się świadomym Mnie, dzięki Mojej łasce pokonasz wszelkie przeszkody uwarunkowanego życia. Jeśli jednakże nie będziesz pracował w takiej świadomości, ale będziesz działał poprzez fałszywe ego, nie słuchając Mnie, doprowadzisz się do zguby.**

18.58 **Znaczenie:** Osoba w pełnej świadomości Krsny nie wykazuje przesadnej ochoty do wypełniania życiowych obowiązków. Głupcy nie mogą zrozumieć tej wielkiej wolności od wszelkiego niepokoju i trosk. Dla tego, kto działa w świadomości Krsny, Pan Krsna staje się najbliższym przyjacielem. Zawsze troszczy się On o dobro Swojego przyjaciela i ofiarowuje Siebie

Samego temu, kto z pełnym oddaniem, przez dwadzieścia cztery godziny na dobę, pracuje dla Jego zadowolenia. Nikt zatem nie powinien dać się zwieść fałszywemu ego cielesnej koncepcji życia. Nie należy mylnie sądzić, iż jest się niezależnym od praw natury materialnej i nieskrępowanym w swoim działaniu. Każdy znajduje się pod ścisłą kontrolą praw materialnych. Wyzwolenie przychodzi dopiero wtedy, kiedy zaczyna się działać w świadomości Krsny, będąc wolnym od dylematów materialnych. Należy zawsze pamiętać, iż ten, kto nie działa w świadomości Krsny, gubi się w odmętach materialnych, w oceanie narodzin i śmierci. Żadna uwarunkowana dusza nie wie naprawdę, co należy robić, a czego nie należy, ale osoba świadoma Krsny jest nieskrępowana w swoim działaniu, ponieważ od wewnątrz otrzymuje ona natchnienie od Krsny, a umocnienie daje jej mistrz duchowy.

18.59 Jeśli nie pójdziesz za Moją radą i nie będziesz walczył, zblądzisz, a twoja natura i tak zmusi cię do zaangażowania się w walkę.

18.59 *Znaczenie:* Arjuna był wojownikiem, *ksatriyą* z natury. Dlatego jego naturalnym obowiązkiem było podjęcie walki. Ale z powodu fałszywego ego obawiał się, że przez zabicie swojego nauczyciela, dziadka i przyjaciół narazi się na skutki grzechów. W rzeczywistości uważał siebie za pana swoich czynów, tak jak gdyby od niego zależały dobre czy złe skutki tych czynów. Zapomniał on o tym, że Najwyższa Osoba Boga był tam obecny osobiście, nakazując mu walczyć. Takie zapominanie właściwe jest uwarunkowanej duszy. Najwyższa Osoba daje wskazówki co do tego, co jest dobre, a co złe, a naszym obowiązkiem jest po prostu działanie w świadomości Krsny, aby osiągnąć doskonałość życia. Nikt nie może znać swojego przeznaczenia, tak jak zna je Pan. Dlatego najlepszą drogą jest przyjęcie wskazówek Najwyższego Pana i działanie odpowiednio do nich. Nikt nie powinien lekceważyć rozkazu Najwyższej Osoby Boga czy rozkazu mistrza duchowego, który jest Jego reprezentantem. Takie rozkazy musimy wypełniać bez wahania – tylko wtedy będziemy bezpieczni w każdych warunkach.

18.60 Pod wpływem złudzenia nie godzisz się postąpić według Moich wskazówek. Ale zmuszony przez swoją własną naturę – będziesz działał w ten sam sposób, o synu Kunti.

18.60 *Znaczenie:* Jeżeli ktoś odmawia działania pod kierunkiem Najwyższego Pana, wtedy zmuszony jest do działania przez *guny* natury materialnej, w których jest usytuowany. Każdy znajduje się pod wpływem jakiejś określonej kombinacji *gun* natury materialnej i postępuje odpowiednio do tej kombinacji. Ale kto dobrowolnie poddaje się kierownictwu Najwyższego Pana, ten staje się osobą chwalebna.

18.61 Najwyższy Pan przebywa w każdym sercu, Arjuno, i On kieruje wędrownkami żywych istot, które usadowione są jak gdyby na maszynie zrobionej z energii materialnej.

18.61 *Znaczenie:* Arjuna nie posiada najwyższej wiedzy i jego decyzja względem walki ograniczona była jego niedoskonałym rozeznaniem. Pan Krsna nauczał, że dusza indywidualna nie jest wszystkim we wszystkim. Najwyższa Osoba Boga, czyli On Sam, Krsna, zlokalizowana Dusza Najwyższa, przebywa w sercu każdej żywej istoty i kieruje nią. Po każdorazowej zmianie ciała żywa istota zapomina o swoich przeszłych czynach, ale Dusza Najwyższa, jako znawca przeszłości, terażniejszości i przyszłości – pozostaje świadkiem jej wszystkich czynów. Zatem wszystkimi czynami żywych istot kieruje Dusza Najwyższa. Żywa istota otrzymuje to, na co zasłużyła i przenoszona jest przez ciało materialne, które tworzone jest z energii materialnej pod kierunkiem Duszy Najwyższej. Skoro tylko żywa istota zostanie umieszczona w określonym typie ciała, musi działać odpowiednio do swoich warunków cielesnych. Osoba siedząca w samochodzie wyścigowym posuwa się szybciej niż osoba w samochodzie wolniejszym, chociaż kierowcy, żywe istoty, mogą być tacy sami. Podobnie, z polecenia Duszy Najwyższej materialna natura stwarza określony typ ciała dla określonego typu żywej istoty, aby mogła ona postępować zgodnie ze

swoimi przeszłymi pragnieniami. Żywa istota nie jest niezależna. Nie należy uważać siebie za niezależnego od Najwyższej Osoby Boga. Jesteśmy zawsze kontrolowani przez Niego i dlatego naszym obowiązkiem jest podporządkować się Jemu. Takie jest polecenie następnego wersetu.

18.62 O potomku Bharaty, podporządkuj Mu się całkowicie. Dzięki Jego łasce osiągniesz transcendentalny spokój i najwyższą, wieczną siedzibę.

18.62 Znaczenie: Żywa istota powinna zatem podporządkować się Najwyższej Osobie Boga, który przebywa w każdym sercu, gdyż to uwolni ją od wszelkiego rodzaju nieszczęść tego materialnego życia. Przez takie podporządkowanie nie tylko można uwolnić się od wszelkich utrapień w tym życiu, ale w końcu osiągnąć Najwyższego Boga. Świat transcendentalny opisany został w literaturze wedyjskiej (*Rg Veda* 1.22.20) jako *tad visnoh paramam padam*. Ponieważ całe stworzenie jest królestwem Boga, wobec tego wszystko co materialne jest właściwie duchowe, ale *paramam padam* szczególnie odnosi się do wiecznej siedziby, która nazywana jest niebem duchowym albo Vaikunthą.

W Piętnastym Rozdziale *Bhagavad-gity* jest powiedziane, *sarvasya caham hrđi sannivistah*: Pan przebywa w sercu każdego. Więc to polecenie, że należy podporządkować się Duszy Najwyższej wewnątrz serca oznacza, że należy podporządkować się Najwyższej Osobie Boga, Krsnie. Arjuna już zaakceptował Krsnę jako Najwyższego. *Param brahma param dhama*. W Rozdziale Dziesiątym przyjął on Krsnę jako Najwyższą Osobę Boga i najwyższe schronienie wszystkich żywych istot. Zrobił to nie tylko na mocy swojego osobistego doświadczenia, ale również opierając się na dowodach wielkich autorytetów, takich jak Narada, Asita, Devala i Vyasa.

18.63 Tak więc wytłumaczyłem ci wiedzę najbardziej poufną z poufnych. Rozważ to wszystko, a potem czyn, jak uważasz.

18.63 Znaczenie: Pan wytłumaczył już Arjunie wiedzę o *brahma-bhuta*. Osoba, która osiągnęła ten stan *brahma-bhuta*, jest zawsze radosna, nigdy nie rozpacza ani nie pragnie niczego, a to dlatego, że posiada ona wiedzę poufną. Krsna wyjawia również wiedzę o Duszy Najwyższej. Jest to również wiedza Brahmana, wiedza o Brahmanie, ale jest ona wiedzą wyższą.

Użyte tutaj słowa *yathēcchasi tatka kuru* – "Zrób tak, jak uważasz za stosowne" – dowodzą, że Bóg nie ingeruje w małą niezależność żywej istoty. W *Bhagavad-gicie* Pan dokładnie wytłumaczył, w jaki sposób można osiągnąć wyższą pozycję życia. Arjuna otrzymał najlepszą radę, mianowicie, aby podporządkował się Duszy Najwyższej, która obecna jest w każdym sercu. Kierując się zdrowym rozsądkiem, należy bez wahania poddać się przewodnictwu Duszy Najwyższej. To pomoże na zawsze pozostać w świadomości Krsny, w najwyższym stanie doskonałości ludzkiego życia. Arjuna otrzymał bezpośrednie polecenie od Najwyższej Osoby Boga, aby podjął walkę. Podporządkowanie się Najwyższej Osobie Boga leży w interesie żywych istot. Nie jest to bynajmniej interesem Najwyższego. Przed podporządkowaniem się, każdy może rozważyć tę swoją decyzję, tak dalece jak pozwala mu na to jego inteligencja. Jest to najlepszy sposób przyjmowania instrukcji od Najwyższej Osoby Boga. Takie instrukcje wydaje również mistrz duchowy, bona fide reprezentant Krsny.

18.64 Wyjawię ci tę wiedzę najwyższą, najbardziej poufną ze wszystkich, ponieważ jesteś Moim bardzo drogim przyjacielem. Słuchaj Mnie uważnie, gdyż mówię dla twojej korzyści.

18.64 Znaczenie: Pan wyjawiał Arjunie poufną wiedzę o Brahmanie, jeszcze bardziej poufną wiedzę o Duszy Najwyższej przebywającym w każdym sercu, a teraz przekazuje mu najbardziej poufną część tej wiedzy – o podporządkowaniu się Najwyższej Osobie Boga. W końcu Dziewiątego Rozdziału powiedział On, *man-manah*: "Myśl zawsze o Mnie." To samo powtarza tutaj, aby podkreślić istotę nauk *Bhagavad-gity*. Istoty tej nie rozumie zwykły człowiek, ale tylko ten, kto jest

naprawdę drogi Krsnie – czysty wielbiciel Krsny. Jest to najważniejsza instrukcja w całej literaturze wedyjskiej. To, co w związku z tym mówi Krsna, jest najistotniejszą częścią wiedzy, zgodnie z którą powinien postępować nie tylko Arjuna, ale wszystkie żywe istoty.

18.65 **Zawsze myśl o Mnie i zostań Moim wielbicielem. Czcij Mnie i składaj Mi hold, a bez wątpienia przyjdiesz do Mnie. Obiecuję ci to, ponieważ jesteś Mi bardzo drogim przyjacielem.**

18.65 **Znaczenie:** Istota najskrytszej wiedzy polega na tym, że należy zostać czystym wielbicielem Krsny, zawsze myśleć o Nim, Jemu ofiarowywać wszystkie swoje czyny. Nie znaczy to, że trzeba zostać oficjalnym "medytatorem", ale należy tak ukształtować życie, aby zawsze mieć okazję do myślenia o Krsnie. Należy zawsze postępować w taki sposób, aby wszystkie codzienne czynności miały związek z Krsną, i tak zorganizować swoje życie, aby przez dwadzieścia cztery godziny na dobę myśleć o Krsnie. I Pan obiecuje, że każdy, kto posiada taką czystą świadomość Krsny – z pewnością powróci do siedziby Krsny, gdzie będzie obcował z Nim, twarzą w twarz. Ta najskrytsza część wiedzy została wyjawiona Arjunie, ponieważ jest on drogim przyjacielem Krsny. Każdy, kto bierze przykład z Arjuna, może zostać drogim przyjacielem Krsny i osiągnąć tę samą doskonałość, co Arjuna.

Słowa te podkreślają, że należy skoncentrować swój umysł na Krsnie, Jego oryginalnej, dwurękowej formie – niebieskawym chłopcu o pięknej twarzy, z pawim piórem we włosach i grającym na flecie. Opisy Krsny można znaleźć w *Brahma-samhicie* i innej literaturze. Należy skupić swój umysł na oryginalnej formie Boga, Krsnie. Nie powinno się nawet zwracać uwagi na inne formy Pana. Pan ma wiele różnych form, takich jak Visnu, Narayana, Rama, Varaha itd., ale wielbiciel powinien skoncentrować swój umysł na formie Krsny, która obecna była przed Arjuną. To skoncentrowanie umysłu na Krsnie stanowi najskrytszą część wiedzy, która została wyjawiona Arjunie dlatego, że był on najdroższym przyjacielem Krsny.

18.66 **Porzuć wszelkie rodzaje religii i po prostu podporządkuj się Mnie. Ja wyzwolę cię od wszelkich następstw grzechów. Nie lękaj się więc.**

18.66 **Znaczenie:** Pan opisał różne typy wiedzy i procesy religii – wiedzę o Najwyższym Brahmanie, wiedzę o Duszy Najwyższej, wiedzę o różnych porządkach i statusach życia społecznego, wiedzę o wyrzeczonym porządku życia, o braku przywiązania, kontroli zmysłów i umysłu, medytacji itd. Opisał na tak wiele różnych sposobów różne typy religii. Teraz, w zakończeniu *Bhagavad-gity*, Pan mówi, że Arjuna powinien porzucić wszystkie procesy, które zostały mu wcześniej wytłumaczone. Powinien jedynie podporządkować się Krsnie. To podporządkowanie się ocali go od wszelkich następstw grzechów, gdyż Pan osobiście obiecuje, że będzie go chronił.

W Ósmym Rozdziale zostało powiedziane, że wielbić Pana Krsnę może jedynie ten, kto uwolnił się od wszelkich następstw grzechów. Więc ktoś może myśleć, że dopóki nie uwolni się od skutków grzechów, to podporządkowanie będzie niemożliwe. Ale tutaj znajduje się odpowiedź na takie wątpiwości: nawet jeśli ktoś nie jest jeszcze wolny od wszelkich następstw grzechów, automatycznie zostanie z nich uwolniony jedynie przez proces podporządkowania się Śri Krsnie. Do uwolnienia się z następstw grzechów nie jest konieczny żaden uciążliwy wysiłek. Należy jedynie i bez wahania przyjąć Krsnę za najwyższego wybawcę wszystkich żywych istot i z wiarą i miłością podporządkować się Jemu.

Ten proces podporządkowania się Krsnie został opisany w *Hari-bhakti-vilasa* (11.676):

*anukulyasya sankalpah pratikulyasya varjanam
raksisyatiti viśvaso goptrtve varanam tatha
atma-niksepa-karpanye sad-vidha śaranagatih*

Zgodnie z procesem służby oddania, należy przyjąć jedynie takie zasady religijne, które ostatecznie prowadzą do służby oddania dla Pana. Można wykonywać jakiś określony rodzaj obowiązków zawodowych, odpowiednio do swojej pozycji w porządku społecznym, ale jeśli przez takie wypełnianie swoich obowiązków ktoś nie dochodzi do istoty świadomości Krsny, wtedy wszystkie jego czyny idą na marne. Należy unikać wszystkiego, co nie prowadzi do osiągnięcia doskonałego stanu świadomości Krsny. Należy być mocno przekonanym o tym, że w każdych okolicznościach Krsna będzie nas chronił od wszelkich trudności. Nie ma potrzeby martwić się o to, w jaki sposób utrzymać ciało i duszę razem. Krsna zadba o to. Należy zawsze czuć się bezradnym i uważać Krsnę za jedyną podstawę swojego postępu w życiu. Skoro tylko ktoś poważnie angażuje się w służbę dla Pana, w pełnej świadomości Krsny, od razu zostaje uwolniony od wszelkich zanieczyszczeń natury materialnej. Są różnego rodzaju procesy religijne i procesy oczyszczające, polegające na kultywowaniu wiedzy, medytacji w systemie *yogi* mistycznej itd. Ale ten, kto podporządkowuje się Krsnie – nie musi praktykować tak wielu metod. Samo podporządkowanie się Krsnie uwolni go od niepotrzebnej straty czasu. Dzięki temu podporządkowaniu może on zrobić natychmiastowy postęp i uwolnić się od następstw grzechów.

Całą swoją uwagę należy skierować na piękną postać Krsny. Imię Jego jest Krsna, gdyż jest On wszechatrakcyjny. Szczęśliwy jest ten, kogo przyciąga piękna, wszechpotężna i wszechmocna postać Krsny. Są różnego typu transcendentaliści: niektórzy z nich przywiązani są do bezosobowego Brahmana, niektórzy przyciągani są przez postać Duszy Najwyższej itd. Ale kto przywiązany jest do osobowego aspektu Najwyższej Osoby Boga jako Samego Krsny, ten jest najdoskonalszym ze wszystkich transcendentalistów. Innymi słowy, służba oddania dla Krsny, w pełnej świadomości, jest najbardziej poufną częścią wiedzy – i to jest istotą całej *Bhagavad-gity*. *Karma-yogini*, filozofowie-empiryści, mistycy i bhaktowie (wielbiciele), wszyscy są transcendentalistami, ale ten, kto jest czystym wielbicielem, ten jest najlepszym ze wszystkich. Użyto tutaj znaczących słów, *ma śucah*, "Nie bój się, nie wahaj się, nie martw się". Ktoś może zaniepokoić się, w jaki sposób będzie w stanie porzucić wszelkie religijne formy i po prostu podporządkować się Krsnie – ale taki niepokój jest zbyteczny.

18.67 Tej poufnej wiedzy nie należy przekazywać tym, którzy nie posiadają wyrzeczenia, którzy nie są wielbicielami i nie pełnią służby oddania dla Mnie, ani też tym, którzy są o Mnie zazdrośni.

18.67 *Znaczenie:* Tej najskrytszej wiedzy nie należy przekazywać osobom, które nie praktykowały żadnych wyrzeczeń w procesie religii, które nigdy nie próbowały służby oddania w świadomości Krsny, które nie służyły czystemu wielbicielowi, szczególnie zaś tym, które uważają Krsnę za osobistość historyczną, albo są zazdrosne o Jego wielkość. Czasami jednak zdarza się, że nawet demoniczne osoby, które są zazdrosne o Krsnę, wielbiąc Go w inny sposób, tłumaczą *Bhagavad-gitę*, traktując to jako zawód przynoszący interes. Jednak każdy, kto naprawdę pragnie zrozumieć Krsnę, musi unikać takich komentarzy do *Bhagavad-gity*. W rzeczywistości celu *Bhagavad-gity* nie mogą zrozumieć osoby zmysłowe. A nawet jeśli ktoś nie jest zmysłowy i ściśle przestrzega zasad pism wedyjskich, a nie jest wielbicielem, również nie może zrozumieć Krsny. Nie może Go zrozumieć również ten, kto pozuje na wielbiciela, ale nie jest zaangażowany w czynności w świadomości Krsny. Jest wiele osób zazdrosnych o Krsnę, ponieważ wytłumaczył On w *Bhagavad-gicie*, iż On jest Najwyższym, i że nikt Go nie przewyższa ani też nikt Mu nie dorównuje. Więc wiele osób zazdrości tego Krsnie. Takim osobom nie należy przekazywać *Bhagavad-gity*, gdyż nie są one w stanie jej zrozumieć. Zrozumienie *Bhagavad-gity* i Krsny nie jest możliwe dla osób niewierzących. Nie należy również komentować *Bhagavad-gity*, jeśli nie rozumiało się Krsny od autorytetu, czystego wielbiciela.

18.68 Ale temu, kto ten najwyższy sekret tłumaczy Moim wielbicielom, gwarantowana jest czysta służba oddania, i w końcu powróci on do Mnie.

18.68 Znaczenie: Na ogół radzi się, aby o tematach *Bhagavad-gity* rozmawiać tylko pomiędzy wielbicielami, gdyż ci, którzy nimi nie są, nie rozumieją ani Krsny, ani *Bhagavad-gity*. Kto nie przyjmuje Krsny takim jakim On jest, ani *Bhagavad-gity* takiej jaką jest, ten nie powinien próbować tłumaczyć jej dowolnie, gdyż jest to wielką obrazą. *Bhagavad-gitę* należy tłumaczyć tylko tym osobom, które gotowe są do zaakceptowania Krsny jako Najwyższej Osoby Boga. Jest to temat do rozmowy tylko dla wielbicieli, a nie dla filozofów spekulantów. Każdy jednakże, kto próbuje szczerze przedstawić *Bhagavad-gitę* taką jaką ona jest, uczyni postępek w czynnościach służby oddania i osiągnie stan czystego oddania. Dzięki takiemu czystemu oddaniu z pewnością powróci do domu, z powrotem do Boga.

18.69 Nie ma dla Mnie droższego od niego sługi w tym świecie, ani też nigdy droższego nie będzie.

18.70 I orzekam, że ten, kto studiuje tę świętą rozmowę, wielbi Mnie całą swoją inteligencją.

18.71 A ten, kto słucha z wiarą, i bez zazdrości – uwalnia się od następstw grzechów i osiąga pomyślne planety, gdzie zamieszkują pobożne istoty.

18.71 Znaczenie: W sześćdziesiątym siódmym wersecie tego rozdziału Pan wyraźnie zabrania przekazywania *Gity* tym, którzy są o Niego zazdrośni. Innymi słowy, *Bhagavad-gita* jest przeznaczona jedynie dla wielbicieli. Jednak zdarza się, że czasami wielbiciel Pana daje otwarte wykłady i uczestniczące w tych wykładach osoby nie wszystkie są wielbicielami. Dlaczego robi się wobec tego otwarte wykłady? Zostało to wytłumaczone tutaj. Chociaż nie każdy jest wielbicielem Pana, to jest wiele osób, które nie są zazdrosne o Krsnę. Posiadają one wiarę w Niego jako Najwyższą Osobę Boga. Jeżeli takie osoby słuchają o Panu od bona fide wielbiciela, to rezultat tego jest taki, że od razu zostają one uwolnione od wszystkich następstw grzechów i następnie osiągają wyższe systemy planetarne, gdzie żyją prawe osoby. Zatem jedynie przez słuchanie *Bhagavad-gity*, nawet osoby, które nie usiłują być czystymi wielbicielami, osiągają rezultaty pobożnych czynów. W ten sposób czysty wielbiciel Pana każdemu daje szansę uwolnienia się od wszelkich następstw grzechów i stania się wielbicielem Pana.

Na ogół ci, którzy wolni są od następstw grzechów, czyli są ludźmi prawego charakteru, bez trudu przyjmują świadomość Krsny. Bardzo ważne jest tutaj słowo *punya-karmanam*. Odnosi się ono do spełniania wielkich ofiar, takich jak *āsvamedha-yajna*, wspomnianych w literaturze wedyjskiej. Ci, którzy są szczerzy w służbie oddania, ale nie są czystymi, mogą osiągnąć system planetarny Gwiazdy Polarnej, czyli Dhruvalokę, gdzie panuje Dhruva Maharaja. Jest on wielkim wielbicielem Pana i posiada specjalną planetę, nazywaną Gwiazdą Polarną.

18.72 O zdobywco bogactw, o synu Prthy, czy wysłuchałeś Mnie uważnie? I czy rozwiały się twoje złudzenia i rozproszyła ignorancja?

18.72 Znaczenie: Pan występuje jako mistrz duchowy Arjuna, dlatego Jego obowiązkiem jest zapytać go, czy właściwie zrozumiał całą *Bhagavad-gitę*. Jeśli nie, Pan jest gotowy ponownie wytłumaczyć niejasne punkty czy nawet całą *Bhagavad-gitę*, gdyby zaszła taka potrzeba. Właściwie każdy, kto słucha *Bhagavad-gity* od bona fide mistrza duchowego takiego jak Krsna albo Jego reprezentant, przekona się, iż rozprasza się całą jego ignorancja. *Bhagavad-gita* nie jest zwykłą książką, pisaną przez jakiegoś poetę czy powieściopisarza. Jest ona wypowiedziana przez Najwyższą Osobę Boga. Ten, kto jest na tyle szczęśliwy, aby słuchać tych nauk od Krsny albo Jego bona fide reprezentanta duchowego – z pewnością osiągnie wyzwolenie i wydobędzie się z ciemności ignorancji.

18.73 Arjuna rzekł: O mój drogi, nieomylny Krsno, rozwiały się już moje złudzenia i dzięki Twojej łasce odzyskuję pamięć. Opuściły mnie już wszelkie wątpliwości i teraz – umocniony – jestem gotów działać według Twoich instrukcji.

18.73 Znaczenie: Konstytucjonalna pozycja żywej istoty, reprezentowana tutaj przez Arjunę, jest taka, że powinna ona działać zgodnie z rozkazem Najwyższego Pana. Przeznaczeniem jej jest samodyscyplina. Śri Caitanya Mahaprabhu mówił, że żywa istota jest wiecznym sługą Najwyższego Pana; taka jest jej rzeczywista pozycja. Kiedy zapomina o tej zasadzie, zostaje uwarunkowana przez materialną naturę, ale służąc Najwyższemu Panu staje się ona wyzwoloną sługą Boga. Pełnienie służby jest konstytucjonalną pozycją żywej istoty. Musi ona służyć albo złudnej *mayi* – albo Najwyższemu Panu. Jeśli służy Najwyższemu Panu, to jest to właściwy dla niej stan, ale jeżeli woli służyć zewnętrznej, złudnej energii, wtedy z pewnością jest w niewoli. W tym materialnym świecie służy ona złudzeniu. Jest ograniczona przez swoją żądzę i pragnienia, jednak uważa siebie za pana tego świata. To nazywane jest ułudą. Kiedy ktoś osiąga wyzwolenie, wtedy kończy się jego złudzenie i dobrowolnie podporządkowuje się on Najwyższemu, aby działać zgodnie z Jego pragnieniami. Ostatnim złudzeniem, ostatnią pułapką *mayi* zastawioną na żywą istotę, jest twierdzenie, iż jest ona Bogiem. Żywa istota myśli wtedy, iż nie jest dłużej duszą uwarunkowaną, lecz że stała się Bogiem. Jest ona tak nieinteligentna, że nie zastanawia się, jak to jest możliwe, że będąc Bogiem – mogła mieć jakieś wątpliwości? Tego jakoś nie bierze pod uwagę... Więc jest to ostatnia pułapka złudzenia. W rzeczywistości uwolnienie się od złudnej energii oznacza zrozumienie Krsny, Najwyższej Osoby Boga, i działanie zgodnie z Jego poleceniem.

Bardzo ważne w tym wersecie jest słowo *moha*. *Moha* odnosi się do tego, co jest przeciwieństwem wiedzy. W rzeczywistości prawdziwą wiedzą jest rozumienie tego, iż każda żywa istota jest wiecznym sługą Pana. Jednakże zamiast myśleć w ten sposób, żywa istota uważa siebie nie za sługę, lecz za pana tego materialnego świata, gdyż pragnie panować nad naturą materialną. Na tym polega jej złudzenie. Złudzenie to można pokonać dzięki łasce Pana albo miłosierdziu Jego czystego wielbiciela. Kiedy to złudzenie zostaje przewyciężone, żywa istota zgadza się działać w świadomości Krsny.

Świadomością Krsny jest działanie zgodne z poleceniem Krsny. Uwarunkowana dusza, łudzona przez zewnętrzną energię materialną, nie wie o tym, że Najwyższy Pan jest mistrzem pełnym wiedzy, i że On jest właścicielem wszystkiego. Może On obdarzać Swoich wielbicieli wszelkimi dobrami, jeśli tylko tego zapragnie. Jest On przyjacielem każdego, a szczególnie życzliwy jest dla Swoich wielbicieli. Jest kontrolerem natury materialnej i wszystkich żywych istot. Jest również kontrolerem niewyczerpanego czasu i pełen jest wszelkich bogactw i mocy. Najwyższa Osoba Boga może nawet dać Siebie Samego Swojemu wielbicielowi. Kto Go nie zna, ten znajduje się pod urokiem złudzenia: nie zostaje wielbicielem, ale sługą *mayi*. Arjuna jednakże, po wysłuchaniu *Bhagavad-gity* od Najwyższej Osoby Boga, uwolnił się od wszelkiej ułudy. Mógł się przekonać, że Krsna jest nie tylko Jego przyjacielem, ale Najwyższą Osobą Boga. Zrozumiał on Krsnę naprawdę. Więc studiowanie *Bhagavad-gity* oznacza rzeczywiste poznanie Krsny. Kiedy ktoś posiada pełną wiedzę, wtedy w naturalny sposób podporządkowuje się Krsnie. Kiedy Arjuna zrozumiał, że planem Krsny było zredukowanie niepotrzebnego wzrostu populacji, zgodził się walczyć zgodnie z Jego pragnieniem. Ponownie podniósł broń – swój łuk i strzały – aby walczyć pod kierunkiem Najwyższej Osoby Boga.

18.74 Sanjaya rzekł: Usłyszałem zatem rozmowę dwóch wielkich dusz – Krsny i Arjuna. I tak wspaniała ona była, że włosy jeża mi się na ciele.

18.74 Znaczenie: Na początku *Bhagavad-gity* Dhrtarastra zapytywał swojego sekretarza Sanjayę: "Co zdarzyło się na polu bitewnym Kuruksetra?" A wszystko to, co się tam zdarzyło, zostało objawione sercu Sanjaji, dzięki łasce jego mistrza duchowego, Vyasy, i dlatego mógł on przekazać rozmowę, która tam się odbyła. Rozmowa ta była niewątpliwie wspaniała, albowiem tak

ważny dialog pomiędzy dwiema wielkimi duszami nigdy nie miał wcześniej miejsca i nie zdarzy się już więcej. Jest ona wspianała, albowiem Najwyższa Osoba Boga mówił do żywej istoty, Arjuna, Swojego wielkiego wielbiciela – o Sobie i o Swoich energiach. Jeśli pójdziemy za przykładem Arjuna, jeśli chodzi o zrozumienie Krsny, wtedy nasze życie na pewno będzie szczęśliwe i uwieńczone sukcesem. Sanjaya zdał sobie z tego sprawę, i jak tylko zaczął to rozumieć, przekazał całą rozmowę Dhrtarastrze. Wniosek z tego jest taki, że wszędzie tam, gdzie jest Krsna i Arjuna, tam jest związekstwo.

18.75 Dzięki łasce Vyasy usłyszałem najbardziej poufną rozmowę, bezpośrednio od mistrza wszelkiego mistycyzmu – Krsny, który osobiście przemawiał do Arjuna.

18.75 Znaczenie: Vyasa był mistrzem duchowym Sanjaya i Sanjaya przyznaje, że to dzięki jego łasce mógł zrozumieć Najwyższą Osobę Boga. Znaczy to, że Krsnę należy poznawać nie bezpośrednio, ale poprzez mistrza duchowego. Mistrz duchowy jest pośrednikiem, przezroczystym medium, chociaż prawdą jest to, że doświadczenie jest bezpośrednie. Jest to tajemnica sukcesji uczniów. Jeśli mistrz duchowy jest bona fide, wtedy można słuchać *Bhagavad-gity* bezpośrednio, tak jak usłyszał ją Arjuna. Jest wielu mistyków i *yoginów* na całym świecie, ale Krsna jest mistrzem wszystkich systemów *yogi*. Instrukcja Krsny została jasno wyrażona w *Bhagavad-gicie*: podporządkuj się Krsnie. Kto to czyni, ten jest najwyższym spośród wszystkich *yoginów*. Potwierdza to ostatni werset Rozdziału Szóstego. *Yoginam api sarvesam*.

Narada jest bezpośrednim uczniem Krsny i mistrzem duchowym Vyasy. Zatem Vyasa jest bona fide, tak jak Arjuna, ponieważ pochodzi z sukcesji uczniów, a Sanjaya jest bezpośrednim uczniem Vyasy. Dlatego, dzięki łasce Vyasy, zostały oczyszczone jego zmysły i mógł on słyszeć i widzieć Krsnę bezpośrednio. Kto słyszy Krsnę bezpośrednio, ten może zrozumieć tę poufną wiedzę. Ale słyszeć Krsny nie może ten, kto nie zetknie się z sukcesją uczniów; dlatego wiedza jego jest zawsze niedoskonała, przynajmniej jeśli chodzi o rozumienie *Bhagavad-gity*.

Bhagavad-gita tłumaczy wszystkie systemy *yogi*, takie jak *karma-yoga*, *jnana-yoga* i *bhakti-yoga*. Krsna jest mistrzem wszelkiego takiego mistycyzmu. Tak jak Arjuna był na tyle szczęśliwy, że mógł zrozumieć Krsnę bezpośrednio, podobnie, dzięki łasce Vyasy, również Sanjaya mógł bezpośrednio słyszeć Krsnę. W rzeczywistości nie ma żadnej różnicy w słuchaniu bezpośrednio od Krsny i w słuchaniu bezpośrednio od Krsny poprzez bona fide mistrza duchowego, takiego jak Vyasa. Mistrz duchowy jest również reprezentantem Vyasadevy. Dlatego, zgodnie z systemem wedyjskim, w dzień urodzin mistrza duchowego uczniowie urządzą uroczystość zwaną *Vyasa-puya*.

18.76 O królu, jakże wielką radość znajduję wciąż na nowo w każdym wspomnieniu tego cudownego, świętego dialogu pomiędzy Krsną i Arjuną – i dreszcz rozkoszy wciąż przenika moje serce.

18.76 Znaczenie: Nauki *Bhagavad-gity* są tak transcendentalne, że każdy, kto zaznajomi się z tematami poruszonymi przez Arjunę i Krsnę, staje się człowiekiem prawym i nie może zapomnieć tych rozmów. Na tym polega transcendentálna pozycja życia duchowego. Innymi słowy, kto słucha *Gity* z właściwego źródła, bezpośrednio od Krsny, ten osiąga pełną świadomość Krsny. W rezultacie osoba taka staje się coraz bardziej oświecona, a życie jej przeniknięte jest dreszczem rozkoszy, którym raduje się nie przez chwilę, ale w każdym momencie swojego życia.

18.77 O królu, każde wspomnienie tej tak cudownej postaci Pana Krsny wprawia mnie w coraz większe zdumienie. A radość moja nie może zaznać końca.

18.77 Znaczenie: Z wersetu tego wynika, że dzięki łasce Vyasy, Sanjaya mógł również zobaczyć kosmiczną formę Krsny ukazaną Arjunie. Zostało oczywiście powiedziane, że Pan Krsna nigdy przedtem nie przedstawił tej formy nikomu. Została ona objawiona tylko Arjunie, ale w tym

czasie mogli ją również zobaczyć niektórzy wielcy wielbiciele Pana, i Vyasa był jednym z nich. Jest on jednym z wielkich wielbicieli Pana i uważany jest za potężną inkarnację Krsny. Wszystko co Vyasa zobaczył, objawił swemu uczniowi Sanjayi, który zapamiętał tę wspaniałą postać Krsny i samo jej wspomnienie napełniało go ciągle nową, wzbierającą radością.

18.78 **Gdziekolwiek jest Krsna, mistrz wszystkich mistyków, i gdziekolwiek jest Arjuna, najlepszy spośród łuczników, tam z pewnością będzie zwycięstwo, pomyślność, moralność i niezwykła siła. Takie jest moje zdanie.**

18.78 **Znaczenie:** *Bhagavad-gita* zaczyna się pytaniem Dhrtarastry. Miał on nadzieję, że zwycięstwo przypadnie w udziale jego synom, otoczonym takimi wojownikami jak Bhisma, Drona i Karna. Łudził się, że zwycięży jego strona. Ale Sanjaya, po opisanu sytuacji na polu bitwy, powiedział Królowi: "Myślisz o zwycięstwie, ale moim zdaniem dobry los towarzyszy zawsze Krsnie i Arjunie." Bezpośrednio poinformował on Dhrtarastrę, że nie może liczyć na zwycięstwo swoich. Zwycięstwo oczekiwało Arjunę, ponieważ po jego stronie obecny był Krsna. Przyjęcie przez Krsnę roli woźnicy Arjuna było ujawnieniem Jego kolejnych wartości. Krsna pełen jest wszelkich bogactw, z których jednym jest wyrzeczenie. Krsna jest również mistrzem wyrzeczenia, więc takich przykładów jest wiele.

Walka toczyła się właściwie pomiędzy Duryodhaną i Yudhisthirą. Arjuna walczył po stronie swojego starszego brata, Yudhisthiry. Ponieważ po stronie Yudhisthiry walczył Krsna i Arjuna, jego zwycięstwo było pewne. Walka ta miała zadecydować o tym, kto będzie rządził światem. I Sanjaya przepowiedział, że władza zostanie przekazana Yudhisthirze. Również zostało przepowiedziane, że po zwycięstwie królestwo jego będzie się rozwijało pomyślnie, jako że był on nie tylko królem prawym i pobożnym, ale również wielkim moralistą. Nigdy w całym swoim życiu nie splamił się ani jednym kłamstwem.

Jest wiele mało inteligentnych osób, które uważają, że *Bhagavad-gita* jest jedynie rozmową dwóch przyjaciół na polu bitwy. Ale wtedy taka książka nie mogłaby uchodzić za święte pismo. Niektórzy zaś mogą protestować mówiąc, że Krsna namawiał Arjunę do walki, co jest niemoralne, ale w rzeczywistości sprawa przedstawia się jasno – *Bhagavad-gita* jest najwyższą nauką o moralności. Najwyższe nauki moralne zostały przekazane w Dziewiątym Rozdziale, trzydziestym czwartym wersecie: *man-mana bhava mad bhaktah*. Należy zostać wielbicielem Krsny – a istota wszystkich religii polega na podporządkowaniu się Krsnie; jak to zostało oznajmione: *sarva-dharman parityajya mam ekam saranam vraja*. Nauki *Bhagavad-gity* składają się na najwyższy proces religii i moralności. Wszystkie inne procesy mogą być metodami oczyszczającymi i mogą prowadzić do tego celu, ale ostatnia instrukcja *Gity* jest ostatnim słowem na niwie wszelkiej moralności i religii – podporządkuj się Krsnie. Takie jest orzeczenie Rozdziału Osiemnastego.

Z *Bhagavad-gity* dowiadujemy się, że medytacja i filozoficzne spekulacje są tylko jednym z wielu procesów samorealizacji, ale całkowite podporządkowanie się Krsnie jest najwyższą doskonałością. Taka jest istota nauk *Bhagavad-gity*. Ścieżka przestrzegania zasad porządku życia społecznego i różnych procesów religijnych może być poufną ścieżką wiedzy. Ale chociaż rytuały religijne są poufnymi, to medytacja i kultywacja wiedzy są jeszcze bardziej poufnymi. Natomiast podporządkowanie się Krsnie w służbie oddania, w pełnej świadomości Krsny, jest najbardziej poufną instrukcją. Taka jest istota Osiemnastego Rozdziału.

Inną rzeczą, którą podkreśla *Bhagavad-gita* jest to, że rzeczywistą prawdą jest Najwyższa Osoba Boga – Krsna. Prawda Absolutna realizowana jest w trzech aspektach – jako bezosobowy Brahman, zlokalizowana Paramatma i Najwyższa Osoba Boga, Krsna. Doskonała wiedza o Prawdzie Absolutnej oznacza doskonałą wiedzę o Krsnie. Jeśli ktoś poznaje Krsnę, to w zakres jego poznania wchodzi wszystkie dziedziny wiedzy. Krsna jest transcendentalny, ponieważ zawsze usytuowany jest On w Swojej wiecznej, wewnętrznej energii. Żywe, istoty są manifestacją Jego energii i dzielą się na dwie klasy – wiecznie uwarunkowane i wiecznie wyzwolone. Liczba takich żywych istot jest nieograniczona i są one uważane za fundamentalne części Krsny. Energia materialna manifestuje się w dwudziestu czterech kategoriach. Stworzenie to znajduje się pod wpływem wiecznego czasu –

jest tworzone i rozwiązywane przez energię zewnętrzną. Manifestacja tego kosmicznego świata jest na przemian widzialna albo niewidzialna.

Bhagavad-gita mówi o pięciu zasadniczych tematach:

Najwyższej Osobie Boga,
naturze materialnej,
żywych istotach,
wiecznym czasie i
wszelkiego rodzaju czynnościach.

Wszystko to zależy od Najwyższej Osoby Boga, Krsny. Wszystkie koncepcje Prawdy Absolutnej, mianowicie bezosobowy Brahman, zlokalizowana Paramatma czy każda inna koncepcja transcendentalna, istnieją w kategorii poznania Najwyższej Osoby Boga. Chociaż na pozór Najwyższa Osoba Boga, żywa istota, materialna natura i czas zdają się być czymś różnym, to jednak nie ma nic, co byłoby odmienne od Najwyższego. Ale Najwyższy jest zawsze różny od wszystkiego. Filozofia Pana Caitanyi mówi o "niepojętej jedności i odmienności." Ten system filozofii zawiera doskonałą wiedzę o Prawdzie Absolutnej.

Żywa istota w swojej oryginalnej pozycji jest czystym duchem. Jest ona jakby atomową cząstką Najwyższego Ducha. Tak więc Pan Krsna może zostać porównany do słońca, a żywe istoty do blasku słonecznego. Ponieważ uwarunkowana żywa istota jest marginalną cząstką energii Pana, ma ona skłonność zarówno do kontaktowania się z energią materialną, jak i duchową. Innymi słowy, żywa istota usytuowana jest pomiędzy dwiema energiami Pana, a ponieważ należy do wyższej energii Pana – ma ona odrobinę niezależności. Poprzez właściwe skorzystanie z tej niezależności, poddaje się ona bezpośredniemu przewodnictwu Pana. W ten sposób osiąga swoją rzeczywistą pozycję w energii, która jest pełnią szczęścia.

W ten sposób Bhaktivedanta kończy objaśnienia do ostatniego, Osiemnastego Rozdziału *Śrimad Bhagavad-gity*, traktującego o doskonałości wyrzeczenia.

ANEKS

Autor

Śri Śrimad A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada pojawił się w tym świecie w roku 1896, w Kalkucie, w Indiach. Po raz pierwszy spotkał swojego mistrza duchowego, Śrila Bhaktisiddhantę Sarasvatiego Gosvamię, w 1922 roku w Kalkucie. Bhaktisiddhanta Sarasvati, wybitny uczony religijny i założyciel sześćdziesięciu czterech Gaudiya-Matha (instytutów wedyjskich), polubił tego wykształconego, młodego człowieka i przekonał go, aby poświęcił swoje życie nauczaniu wiedzy wedyjskiej. Śrila Prabhupada został jego studentem, a jedenaście lat później formalnie inicjowanym uczniem.

W czasie ich pierwszego spotkania, Śrila Bhaktisiddhanta Sarasvati Thakura poprosił Śrila Prabhupada, aby szerzył wiedzę wedyjską w języku angielskim. W kilka lat później Śrila Prabhupada napisał komentarz do *Bhagavad-gity*, wspomagał działalność Gaudiya-Matha, a w roku 1944 zaczął wydawać *Back to Godhead* – dwutygodnik w języku angielskim, który obecnie jego uczniowie wydają na Zachodzie w ponad trzydziestu językach.

W uznaniu dla uczości i oddania Śrila Prabhupady, w 1947 roku Gaudiya Vaisnava Society nadało mu tytuł "Bhaktivedanta". W roku 1950, w wieku lat pięćdziesięciu czterech, Śrila Prabhupada porzucił życie rodzinne, przyjmując porządek *vanaprastha*, aby bardziej poświęcić się swoim studiom i pisaniu. Śrila Prabhupada przeniósł się do świętego miasteczka Vrndavana, gdzie w bardzo skromnych warunkach żył w średniowiecznej świątyni Radha-Damodara. Tam przez kilka lat całkowicie oddawał się głębokim studiom i pisaniu. W roku 1959 przyjął wyrzeczony porządek życia (*sannyasę*). W Radha-Damodara Śrila Prabhupada rozpoczął pracę nad dziełem swego życia: wielotomowym tłumaczeniem i komentarzami do *Śrimad-Bhagavatam* (*Bhagavata Purana*) – zawierającego osiemnaście tysięcy wersetów. Napisał również *Łatwą podróż na inne planety*.

Po wydaniu trzech tomów *Bhagavatam*, Śrila Prabhupada opuścił Indie, w 1965 roku, aby wypełnić misję swojego mistrza duchowego. Następnie napisał ponad sześćdziesiąt tomów autorytatywnych tłumaczeń, komentarzy i podsumowujących studiów na temat filozoficznych i religijnych klasyków Indii.

Kiedy w roku 1965 Śrila Prabhupada po raz pierwszy przybył drogą wodną do Nowego Yorku, był praktycznie bez grosza. Po niespełna roku wielkich trudów, w lipcu 1966 roku założył Międzynarodowe Towarzystwo Świadomości Krsny. Aż do chwili, gdy opuścił ten świat (14 listopada 1977 roku), przewodził temu towarzystwu i był świadkiem jego rozrostu do przeszło stu *aśramów*, szkół, świątyń, instytutów i społeczności rolniczych.

To właśnie Śrila Prabhupada założył duchową społeczność New Vrndavana w Zachodniej Virginii i zaprowadził na Zachodzie wedyjski system edukacji, *gurukulę*.

Śrila Prabhupada również zainspirował konstrukcję kilku wielkich, międzynarodowych, kulturalnych centrów w Indiach. Centrum w Śri-dhama Mayapur w Zachodnim Bengalu jest miejscem, gdzie zaplanowano miasto duchowe. Jest to ambitny projekt, którego wykonanie będzie trwało następne dziesięć lat. We Vrndavanie w Indiach jest wspaniała świątynia Krsna-Balarama i Międzynarodowy Dom Gościnnie. Duże kulturalne i szkoleniowe centrum jest też w Bombaju. Poza tym w planie jest również budowa innych centrów, w dwunastu innych ważnych miejscach Półkontynentu Indyjskiego.

Jednakże najbardziej znaczącym darem Śrila Prabhupady są jego książki. Wysoce respektowane przez społeczeństwo akademickie za ich autorytatywność, głębię i jasność, służą za standardowe podręczniki na wydziałach wielu uczelni. Jego prace zostały przetłumaczone na przeszło trzydzieści języków. Bhaktivedanta Book Trust, założone w roku 1972 w celu publikowania jego książek, stało się największym światowym wydawcą w dziedzinie religii i filozofii Indii.

Pomimo swego zaawansowanego wieku, Śrila Prabhupada – jedynie w przeciągu dwunastu lat – czternaście razy okrążył kulę ziemską, dając wykłady na sześciu kontynentach. Pomimo takiego ożywionego trybu życia, Śrila Prabhupada nie przestawał pisać. Jego prace stanowią prawdziwą bibliotekę filozofii, religii, literatury i kultury wedyjskiej.